

# עלון זגלמביה

## זאגלעמביער צייטונג

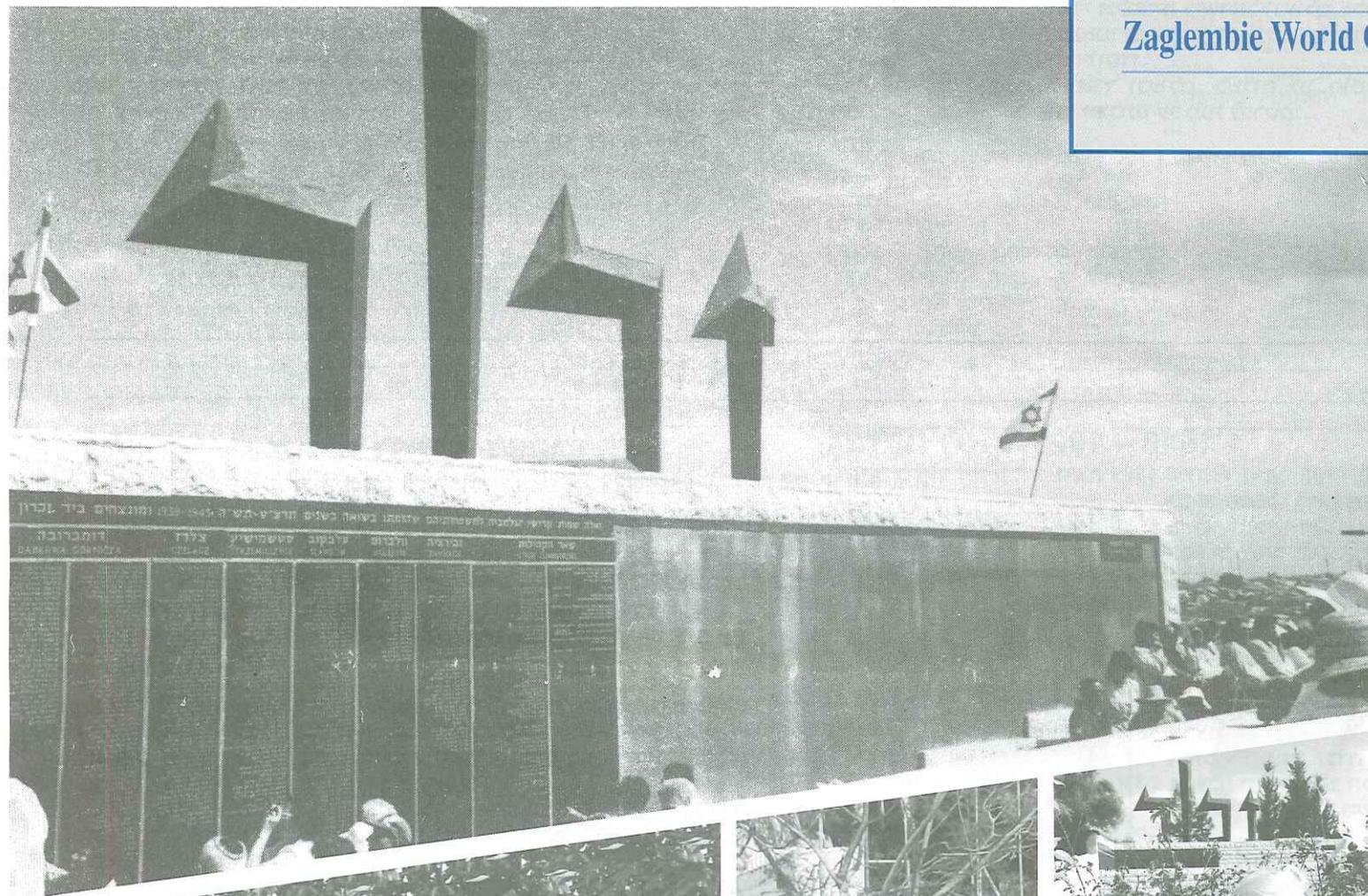
מידעון מס' 18 ניסן תשס"ו אפריל 2006

Zaglembie Newsletter - Zaglembie Zeitung, April 2006



ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה

Zaglembie World Organization



### קהילות זגלמביה

- Będzin
- Sosnowiec
- Dąbrowa
- Zawiercie
- Czeladź
- Siewierz
- Sławków
- Wolbrom
- Dańdówka
- Golonóg
- Grodziec
- Kazimierz
- Klimontów
- Ksawera
- Łagisza
- Maczki
- Milowice
- Modrzejów
- Niemce
- Niwka
- Piaski
- Porąbka
- Strzemieszyce
- Wojkowice
- Zagórze
- Ząbkowice
- Kromolów



Tu Be'shvat Planting at Yad Hazikaron in Modiin

נטיעות ט"ו בשבט ביד הזיכרון ליהדות זגלמביה במודיעין

ארגון יוצאי זגלמביה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561 ישראל. טל: 03-5270919

Zaglembie World Organization. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919

## יָדֵינוּ וְחַמְרֵינוּ אֵינֵינוּ לְאִמְרֵינוּ

בעלון זה, עלון מס' 18, מתפרסמות כתבות על ארבעה ספרים חדשים שיצאו לאור בתקופה האחרונה והם: ספריהם של דוד קליימן ומרים קיפר על הקורות אותם בתקופת המלחמה, ספרה של העיתונאית וחברת המערכת שלנו אנה צוויאקובסקה – בפולנית על נתן גרוס, וספרו של ירוסלב סובשק, מורה באחת מהגימנסיות בסוסנוביץ, על יהדות סוסנוביץ מתחילת הגעתה לאזור ועד לחיסולה בשואה. (ירוסלב סובשק ביקר ב-1999 בישראל, במסגרת משלחת של תלמידי גימנסיה מפולין שהיו אורחינו).

ספרים אלה מתווספים לגלריה הנכבדה של ספרי מחקר וזיכרונות שנכתבו בעברית, יידיש, פולנית ואנגלית על זגלמביה, עריה, עירוניה, קהילותיה ועל היהדות שחיה בה.

בעמודים הבאים אנו מפרסמים רשימת ספרים שהוציאו אנשי זגלמביה וסופרים אחרים בעברית וביידיש. בגיליון הבא נפרסם את הספרים שיצאו לאור בשפות אחרות. הספרים מביאים את ההיסטוריה של קהילות זגלמביה וקורותיהם של אנשי זגלמביה בשואה.

למרות הספרים הרבים שנכתבו על יהדות זגלמביה אני חושב שזה לא מספיק. לדעתי, על כל אחד מאתנו, הניצולים, לא רק הזכות, אלא גם החובה לספר ולכתוב את הקורות אותם. ואם קשה הדבר עליכם, אנא היעזרו בילדים, בנכדים, או בבני משפחה אחרים כדי להעלות את סיפורכם על הכתב.

חברי הניצולים, בארץ ובעולם, זכרו, לא נותר לנו הרבה זמן לכך וככל שתקדימו כך ייטב.

באשר לדברים שמעלים על הכתב... לפני זמן מה נתגלה בבנדן יומן של נערה צעירה שרשמה ותייעדה את מה שענייה ראו ואוזניה שמעו בשנים 1942 – 1943, את הצעדים נגד היהודים ואת האקציות.

הנערה, רוֹתְקָה לְסֶקֶר, נשלחה עם בני משפחה לאושוויץ ושם נספתה. את סיפורה תוכלו למצוא בעלון בכתבתו של מנחם ליאור.

בפולין, ובמיוחד באזור זגלמביה שבמחוז שלזיה התפרסם גילוי של היומן במהירות בכל כלי התקשורת וזכה להדים רבים. בקרוב תוציא לאור עיריית בנדן את היומן במהדורה פולנית.

שוחחנו עם משפחתה של רוֹתְקָה ועם אנשי יד ושם, ואנו מנסים לקדם את הוצאתו לאור של היומן בעברית ובאנגלית.

ובאשר ליומן המקורי, אנו תקווה שתמצא דרך להביאו למשמרת עולם ביד ושם בירושלים.

רבותי, עלון זה משתדל להביא את האינפורמציה הרבה ביותר והמעודכנת ביותר על הנעשה אצל יהודי זגלמביה בישראל ובעולם, ולא זו בלבד, אלא שהעלון כולל גם כתבות ומאמרים על יהדות זגלמביה במלחמה ואף חומר על קהילות זגלמביה מאז היווסדן.

אני פונה שוב לאנשינו בארץ ובעולם, לשלוח לנו חומר אודות עברנו המפואר ואנו נעשה כמיטב יכולתנו על מנת לפרסמו.

בהתקרב חג הפסח אני מברך את אנשי זגלמביה מכל הדורות בכל אתר ואתר בברכת חג שמח וכשר.

אברהם גריין

יו"ר הארגון

## הצילו את הזיכרונות

### רוֹתְקָה לְסֶקֶר 1929 – 1943

רוֹתְקָה לְסֶקֶר ז"ל נולדה בשנת 1929 להוריה יעקב לְסֶקֶר ודבורה (דורקה)

לבית המפל. לרוֹתְקָה היה אח קטן בשם יואכים-הניוש. המשפחה חיה בבנדן, האב יעקב לְסֶקֶר היה חלוץ בנעוריו ועלה לארץ ישראל בשנת 1917 כאחד "מהחמישייה מבנדן" - מבשרי העלייה השלישית. לאחר מספר שנים חלה בקדחת ובטיפוס ונאלץ לחזור לפולין, שם התחתן עם דורקה. שניהם תכננו לעלות חזרה ארצה.



רוֹתְקָה הייתה ילדה יפה ומוכשרת ומשכה תשומת לב הסביבה. לאימה, דבורקה, הייתה משפחה בארץ: הורים ואח בשם מרדכי. היא נהגה לשלוח להם תמונות של ילדיה וכך נשתמרו תמונות מילדותם.

רוֹתְקָה וכל משפחתה נשלחו לאושוויץ באוגוסט 1943 בעת חיסול הגטו. רוֹתְקָה, אחיה הניוש ואימה נשלחו ישירות לתאי הגזים. אביה יעקב הועבר למחנה עבודה באושוויץ שם שרד מספר חודשים עד שהועבר למחנה זקסנהאוזן כשהוא חולה ובמצב גופני ירוד (כמעט מוזלמן). למחנה זה אספו הגרמנים עובדי כפיה והעסיקו אותם בזיוף מטבע זר על מנת למוטט את כלכלת ארה"ב ובריטניה וכך שרד יעקב לְסֶקֶר את המלחמה.

לאחר המלחמה הגיע יעקב לְסֶקֶר לארץ, התחתן עם חנה וינר והקים בשנית משפחה. לזוג לְסֶקֶר נולדה בת בשם זהבה.

עד גיל 14 לא ידעה זהבה על קיומה של משפחת אביה לפני המלחמה, על ילדיו ואשתו שהושמדו באושוויץ. בגיל 14 כשראתה אצל אביה את תמונתה של רוֹתְקָה בילדותה, שאלה אותו, מי הילדה הזו, הדומה לי כל כך? בתחילה האב סרב לענות לה. אולם לאחר הפצרותיה של זהבה סיפר לה על משפחתו לפני המלחמה וכי הילדה בתמונה היא אחותה, רוֹתְקָה שנספתה באושוויץ.

זהבה הילדה הושפעה עמוקות מהסיפור וכאשר נישאה לאביגדור שרץ ונולדה להם בת, קראו לה רות על שם אחותה רוֹתְקָה שמעולם לא הכירה. מנחם ליאור



סטניסלבה ספינסקה ויומנה של רוֹתְקָה לְסֶקֶר  
Stanisława Spińska and the diary of Rutka Lasker

### יומנה של רוֹתְקָה לְסֶקֶר

מאת מנחם ליאור (ליור)

לפני כחודשיים פנה אלי אדם שידלובסקי, מראשי ארגון "יונה" בבנדן, וסיפר לי שנמצא בבנדן יומנה של נערה יהודיה בשם רוֹתְקָה לְסֶקֶר. היומן היה חבוי מזה כ-63 שנה אצל פולניה בשם סטניסלבה ספינסקה. סטניסלבה בת ה-82 שמרה את היומן כפיקדון שנמסר לה ע"י רוֹתְקָה. האחייני של גבי ספינסקה שכנע אותה לחשוף את היומן, וכך הגיע היומן לידי אדם שידלובסקי.

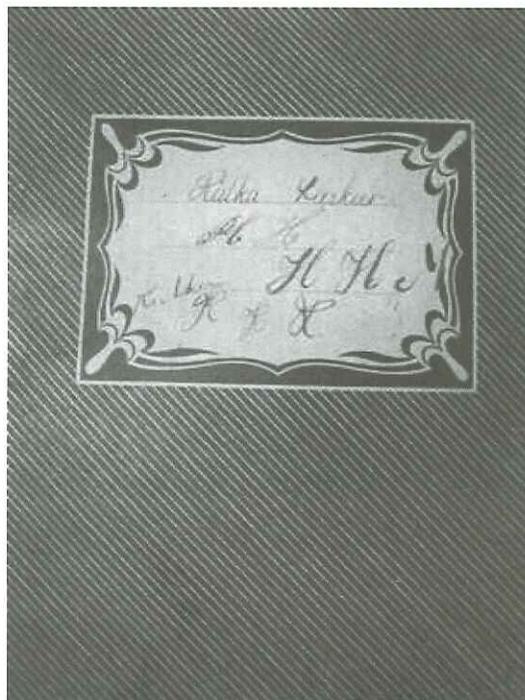
אני הכרתי נערה בשם רוֹתְקָה לְסֶקֶר בילדותי, ועל מנת להיות בטוח שמדובר באותה אחת בקשתי מאדם שידלובסקי פרטים על הוריה. אדם העביר לי מספר שמות ובין היתר היו השמות יעקב לְסֶקֶר ודבורה לבית המפל וזה התאים למידע שיש לי על המשפחה.

התחלתי בחיפושים אחר קורות המשפחה. הגעתי לונדון שם מתגוררת לינקה גולד, והסתבר לי שהיא הייתה בת כיתתה של רוֹתְקָה. לפי מיטב זיכרונה אביה של רוֹתְקָה שרד את המלחמה.

המשכתי בחיפושים בארץ ונזכרתי שביתי יעל לימדה את הנכד של מרדכי המפל ז"ל. וכך הגעתי לדליה מרכזי, בתו של מרדכי המפל ז"ל. התברר לי שדבורה, אמה של רוֹתְקָה, היא אחות אביה שהייתה נשואה ליעקב לְסֶקֶר והיו להם שני ילדים, בת בשם רוֹתְקָה ובן בשם יואכים.

נודע לי גם שיעקב לְסֶקֶר עלה ארצה אחרי המלחמה והקים בשנית משפחה בארץ נולדה לו בת ושמה זהבה.

השלב הבא היה למצוא את זהבה (אחותה מצד האב) של כותבת היומן. ואכן בעזרת דליה מצאתי את זהבה. התקשרתי אליה וסיפרתי לה על גילוי היומן.



יומנה של  
רוֹתְקָה לְסֶקֶר  
The Diary  
Of  
Rutka Lasker

## ראשי קיבוץ דרור ומנהיגי המרד בגטו בנדין



וילנר ישראל חיים (יורק), חבר השומר הצעיר, מראשי הארגון הלוחם בבנדין. נפל במקלט המפקדה הראשית בוורשה ב-8 במאי 1943.

פרומקה וחנצ'ה פלוטניצקה, חניכות "דרור". שתי האחיות שנעשו סמל ואגדה לדור המחתרת והמאבק. חנצ'ה נפלה ב-20 באפריל 1943, בוורשה, בדרכה למילוי שליחות התנועה במחתרת. פרומקה נפלה באוגוסט 1943 בבנדין.



גאפטק ברוך, חבר "דרור", מפקד הארגון היהודי הלוחם בבנדין, נפל באוגוסט 1943 בבנדין.



הרשל שפרינגר, חבר "דרור", הרוח החיה בתנועה הציונית סוציאליסטית ובמחתרת היהודית בבנדין, נתפס והצליח לברוח. השתתף בקרבות, נתפס שוב ונרצח.

התמונות והכיתוב שהתפרסמו ב-1946, באחד מהעיתונים העבריים בארץ, נמסרו למערכת ע"י משה סנדומירסקי מבנדין. משה עלה ארצה ב-1946

מושקוביץ רבקה (ריבה), חברת "דרור" בבנדין, פעילה מטעם הארגון הלוחם בהעברת נשק ובעזרה למסתתרים בצד הארץ, נפלה מכדורים גרמניים בימי המרד הפולני הכללי בוורשה ב-1 באוגוסט 1944.



## לזיכרם

### תושיה הרצברג - גוטמן

דברים שנאמרו לזכרה של תושיה הרצברג ז"ל באירוע לזכרה מטעם עיריית ריג - יום ו' א' בכסלו תשס"ו - 2. 12. 2005

עבורנו, עבור אנשי זגלמביה וארגון יוצאי זגלמביה, הייתה תושיה לא רק חברת הנהלה אלא בעיקר דמות אצילית, בעלת ישר פנימי, מעין "אורים ותומים" אשר נועצנו בה לקראת כל פעילות חשובה שעמדה לפני הארגון. ביתם של ההרצברגים, ברמת גן, היה עבורנו "בית ועד לחכמים ונבונים". אנחנו, פעילי ארגון זגלמביה הרגשנו בו בנוח ויצאנו ממנו בדרך כלל בדעות מגובשות.

את חטאי אני מזכיר היום ורוצה לומר כי כל עת שעמדתי בפני החלטה חשובה בארגון, הלכתי לבית הרצברג ויצאתי ממנו גם עם דעה ברורה וגם עם הרגשה טובה.

תושיה בדרך כלל לא נסעה לפולין אבל לאחרונה, כשנודע לה שמטפלים בהנצחת יהדות בנדין נסעה אתנו פעמיים.

בשנה שעברה, יצאה תושיה במשלחת שהשתתפה בהנצחת המתתרת היהודית בבנדין שתושיה הייתה חלק ממנה. במסע זה נחנכה ככר גבורי הגטו בבנדין - Plac Bohaterow Getta - תושיה התכבדה בהסרת הלוח מעל השלט בככר וירון, נכדה, נשא דברים בשם הדור השלישי של יהודי זגלמביה.

במשלחת האחרונה, שיצאה בקיץ האחרון, השתתפה תושיה בטקס גילוי האנדרטה ליהדות בנדין שהוקמה באזור הגטו וזכתה לשאת דברים בשם יהדות בנדין. נכדתה שהגיעה מלונדון כתבה מאמר אודות בקור זה.

בבקור אחרון זה זכתה תושיה לבקר בבית בו נולדה, בגימנסיה היהודית בה למדה, במקום בו עמד בית הכנסת שנשרף עם כניסת הנאצים לעיר, בככרות ורחובות העיר ובבית החולים היהודי שהוקם ביוזמת סבה הרב גרויברד שמונצח בשלט על הבנין.

תושיה, את פועלכם הרב של שלום ושלך ואת תרומתכם לארגון זגלמביה אנו נזכור בלבנו לעד.

אברהם גרין



בנדין-הטירה (ZAMEK) ובית הכנסת. תמונה מ-1910.  
Ancient castle (zamek) overlooking Bendzin stands near the city's impressive synagogue. Photo from 1910.



זגלמביה, שבעברית פירושו במעמקים, הינו אזור עשיר במכרות פחם ותעשייה בדרום מערב פולין, במחוז שלזיה העילית שבירתו קטוביץ.

העיר העתיקה ביותר בזגלמביה היא בנדין, או Bedzin כפי שהיא נקראת בפולנית. אותה בנדין שלפני המלחמה מנתה אוכלוסייתה כ-58,000 נפש מהם כ-50% יהודים.

יהדות בנדין הייתה בדרך כלל מסורתית. יחד עם זאת, בין שתי מלחמות עולם היה בה רוב ציוני ברור כולל תנועות נוער ציוניות. ואכן לבנדין קראו "ירושלים ד'זגלמביה".

באותה בנדין נולדה תושיה לשתיים מהמשפחות המכובדות והידועות ביותר בעיר.

מצד אבא - בת למשפחת גוטמן הענפה שהיו בה עסקני ציבור חשובים (היום כדאי להוסיף - עסקני ציבור למען הציבור).

מצד אמא - נכדה לרב יששכר דב גרויברד, רבה של בנדין ומהרבנים החשובים והידועים בפולין בתחילת המאה ה-20.

תושיה למדה בין היתר בגימנסיה היהודית של פירסטנברג וכבר כתלמידה בלטה בכישרונה כשבתקסיים רשמיים, השתתפה בקריאת קטעי שירה ופרוזה והיתה הדוברת מטעם תלמידי ביה"ס.

בזמן המלחמה הייתה פעילה במחתרת של הנוער הציוני. תושיה נישאה לשלום הרצברג ולקראת חיסול הגטו נלקח ממנה בעלה למחנות בגרמניה. היא הצליחה, יחד עם אמה, לעבור את הגבול לסלובקיה ולהגיע להונגריה במסגרת ה"חבורה" (בפולנית - Nasza Grupa) שם המשיכה בפעילות המחתרתית.

המלחמה הסתיימה ותושיה מצאה את בעלה שעבר את תלאות המחנות ובנס נשאר בחיים. הם הקימו משפחה, עלו לישראל והתיישבו ברמת-גן.

תושיה כאישיות רבגונית פעלה בתחומים ציבוריים רבים, ביניהם רווחת ילדים ובני נוער. יחד עם שלום בעלה הייתה ממייסדי "משואה" בתל יצחק.

היא כתבה 2 ספרים ועוד כהנה וכהנה.

## תושיה

תושיה, את נמצאת היום עם המלאכים במרום, ובטח מכירה כבר את כל הסיפורים והנהלים שם. אנא הפעילי את קסמך והיי לנו למליץ יושר כשאנחנו אנשי "נאשה גרופה" נגיע למעלה נהיה, כמו שתמיד רצית, באותה שכונה. תושינה, אהבנו אותך וכבדנו אותך ותודה תודה לך על מי שהיית ומה שעשית. זכרך יהיה ברוך.

### בשם ה"נאשה גרופה" – יוסקה אבני.

סיפור שסופר לי ע"י נפתלי פדר בן כיתתה של תושיה, ואני מצטט: תושיה הייתה אישה של חמלה. אצלנו בב"ס היו ילדים למשפחות מבוססות יותר ומבוססות פחות. כל אחד הביא איתו סנדביץ או סנדביצים... תושיה הייתה פותחת את כל הילקוטים של בני המבוססים, מוציאה סנדביץ אחד ומחלקת לנצרכים... מפעל הזנה של נערה אחת לפני כ-70 שנה.

יוסקה

## מה קרה לאדולף

### מאת: תום שגב

לזכרו של מנוס דיאמנט ז"ל

לעומת זאת הצליח דיאמנט להתחבב על אחת מידידותיו של אייכמן, מריה שמה. הוא התחזה לנאצי מהולנד, צלם חובב ורכש את לבה. פעם ישב בביתה והראה לה צילומים שלו והיא הראתה לו את אלבום התמונות שלה. "לרוב היו אלה קרובי משפחה, רחוקים וקרובים", כתב דיאמנט. "לפתע נעצרה והפנתה את תשומת לבי לדמותו של גבר בעל אף חד ושפתיים קמוצות: זהו אדולף קראה ונאנחה: 'אדולף שלי. מי יודע מה קרה לו'". דיאמנט שלח אליה את המשטרה שהחרימה את האלבום.

יש כידוע ויכוח היסטורי רב שנים וגדוש יצרים על השאלה מי עשה מה כדי "לצוד" את אייכמן; אין כנראה ויכוח על כך שהתמונה שמנוס הצליח להוציא מידיה של מריה ההיא הייתה התמונה הראשונה וזמן רב גם היחידה שעמדה לרשות הציידים.

דיאמנט היה בין מייסדי "משואה", מכון ללימודי השואה בקיבוץ תל יצחק. בארכיון "הארץ" שמורים מכתבים שכתב למערכת בגנות השמעת המוסיקה של ואגנר ונסיעות נשיא המדינה לגרמניה. אנשים כמוהו מתמעטים במהירות: "אנחנו מלווים אותם בזה אחר זה", אמרה אחת המשתתפות בהלוויה.

אך בין המספידים אותו הייתה אישה צעירה שדברה בשם "בני נאשה גרופה", או בעברית "הקבוצה שלנו", שדיאמנט היה בין מקימיה והיא סייעה ליהודים להינצל. "בני נאשה גרופה, רובם ילידי הארץ, חיים את הסיפור הזה כמו היה הסיפור שלהם".

חדברים התפרסמו במוסף הארץ ב-24 בפברואר 2006

המון המון אנשים ליוו אותך בדרכך האחרונה. מכל הארץ הגיעו – נוער בוגרים וגם זקנים. מי עם מקל ומי עם הליכון. כולנו הרגשנו חובה לבוא ולהביע את הערכתנו לך. נישאו הרבה הספדים. כל גוף, ארגון או קבוצה שפעלת בה רצה להודות לך על תרומתך האדירה. הרשו לי להאיר עוד זווית של פעולתך שלא כל כך ידועה. תושיה הייתה אמונה על ניהול משא ומתן ועסקאות עם מוסדות, ארגונים וכל מיני "מאכערים".

אנחנו חברי "נאשה גרופה" שחינו ופעלנו במחתרת, בפולין, גרמניה, אוסטריה, צ'כיה והונגריה, וגם ישבנו במחנות ריכוז, בתי סוהר ובתי מעצר ברחבי הונגריה, זכינו לסיוע ממך. את דאגת לארגן לעצמך תעודות ומדים של אחות בצלב האדום ותוך כדי סיכון עצמי גבוה נסעת לבקר את חברינו בבתי הסוהר. לאן שלא הצלחת להגיע דאגת שתשלחנה חבילות. בסוף טפלת גם בעסקה עם ה"שטן" עצמו – נויבאוואר – ראש הגסטאפו בבודפשט. "קח 2000 ליטר בנזין ותן לי את רותיי", אמרת. רותי חיה איתנו היום.



"איזו אירוניה של הגורל", כתב לימים באוטוביוגרפיה שחיבר ("המשימה אייכמן", בהוצאת ירון גולף): "בנו של מי שבפקודתו נרצחו כמיליון וחצי ילדים יהודים יושב על ברכי ואני מלטף אותו", הילדים קראו לו "דוד הנרי".

פעם אחת מצא את עצמו על סירה, בלב אגם, עם שלושת בניו של אייכמן. עלה בדעתו להטביעם, כנקמה, או אף לחטוף אותם כדי לאלץ את אייכמן לצאת ממתבוא. התברר – אשר בן נתן, שישב בווינה כדי להבריח לארץ ישראל את ניצולי השואה, שמעון ויזנטל וטוביה פרידמן – שכנעו אותו שפגיעה בילדי אייכמן תוכל רק להזיק.

## מנוס דיאמנט - חבר "נאשה גרופה" הלוחם בגרמנים

המדינה ולאחר הקמתה. הממסד הביטחוני של מדינת ישראל המשיך להיווצר בו בפעולות חשאיות והוא תרם מניסיונו העשיר לאישים כמו דוד בו גוריון ורביז.

בספרו האוטוביוגרפי "המשימה – אייכמן" מגולל מנוס את פרשיות חייו ואת השקפותיו על משמעות הגבורה היהודית. בהופעותיו בפני בני נוער הדגיש את חשיבות הנחלת זיכרון השואה – "זכור את אשר עשה לך עמלק הגרמני", נהג לומר.

מנוס היה מייסדי "משואה" המכון ללימודי השואה בקיבוץ תל יצחק. תואר יקיר העיר רמת גן הוענק לו על פועלו לאחר מותו.

חברי "נאשה גרופה", בני משפחתם ויוצאי זגלמביה נפרדים בצער רב מחבר אמיץ, טוב ונאמן אשר סיכן את חייו במלחמתו בגרמנים, בפעילותו למען הצלת יהודים וחברים למחתרת ולמען מדינת ישראל.

יהי זכרו ברוך!

רינה דייגי-הרצברג

## משפחת שיבק מצ'לדז'



משפחת שיבק בצ'לדז' בשנת 1921  
The Siback family in Celadze in 1921

משה והינדה שיבק התגוררו בשכונת פיאסקי בצ'לדז'. נולדו להם שבעה ילדים: מרדכי, יחיאל, ציפורה, יעקב, יהושע, שמשון ונחמן. המשפחה שמרה על מסורת יהודית וניהלה הווי חיים דתי מאוד.

פרנסת המשפחה התבססה על מכירות בתנות המשפחתית שהייתה סמוכה לבית המשפחה. בתנות היה מגוון רחב של מוצרים, מפולין וארצות אחרות. את התנות פקדו לקוחות יהודים מהסביבה הקרובה וגויים כולל צרפתיים שעבדו במכרות הפחם שבאזור. המשפחה נרתמה כולה לעזרה בתנות. האחים נסעו באופנים להביא סחורות, אבי המשפחה נעזר השתמש בעגלה וסוסה או נסע ברכבת כדי להביא סחורות מסוסנוביץ. שבעת הילדים למדו בבתי ספר פולניים, וזכו להישגים גבוהים בלימודים. הבנים הצטיינו גם כשחקני כדורגל.

עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, החליט הבן יעקב לעלות לארץ ישראל. בתקופה זו ניהל יחיאל חנות מכולת משלו, מרדכי היה חייט, יהושע למד תפירה, שמשון ונחמן למדו בבית-הספר ועזרו להורים. מרדכי, יחיאל וציפורה הספיקו להינשא ונולדו להם ילדים לפני פרוץ המלחמה.

בשנת 1943 ההורים משה והינדה, הבנים יחיאל ומרדכי, הבת ציפורה, בני זוגם וילדיהם נשלחו למחנה עבודה ומצא את מותו בצעדת המוות לקראת סוף המלחמה. האחים יהושע, שמשון ונחמן עברו למחנות ריכוז שונים, שרדו את התופת ועלו בדרכים שונות לארץ.

**יעקב** שירת בצבא הפולני והשתחרר בשנת 1938. במסגרת פעילותו בתנועת בית"ר, עלה לארץ באוניית המעפילים "פארטיטה" באוגוסט 1939.

עם הגיעו לארץ הצטרף להתיישבות חקלאית בבאר טוביה ולאחר שנה התגייס לצבא הבריטי כדי להילחם בגרמנים. הוא לחם בצפון אפריקה וביוון, נפל בשבי והובל למחנה שבויים באזור אושוויץ, ק"מ ספורים מן הבית אותו עזב. בעזרת פועל פולני יצר קשר עם בני משפחתו בגטו ותמך בהם על ידי חבילות מזון וכסף (אותם קיבל כשבוי בריטי). לאחר ניסיון כושל, להציל את אחד הנכדים שהיה בבית ההורים הוא איבד את הקשר עם בני המשפחה.

עם השחרור חזר יעקב לארץ התגייס להגנה, לחם במלחמת העצמאות באזור מודיעין והוביל שיירות לירושלים הנצורה.

במהלך המלחמה נשא לאישה את חנה, הקים בית בחולון ונולדה להם בת-איילה.

כל השנים עבד בדואר. עם פרישתו לגמלאות טיפל בנכדותיו, היה שליח ציבור בבית הכנסת השכונתי. בבתי הספר של בתו ונכדותיו המחיש את המושג משואה לתקומה באמצעות סיפור חייו.

נפטר בשנת 1999.

**יהושע** התחתן עם תמר ויחד הקימו את ביתם בראשון-לציון. נולדו להם שלושה ילדים, ציפי, אילה ויחיאל. יהושע עבד כאפסנאי בבית החולים אסף הרופא.

**שמשון** עבר כנער את שנות המלחמה במחנות העבודה. הוא השתחרר ממחנה "דכאו". בתום המלחמה חזר לפולין שם הכיר את חנה לבית נובוגרוד. השניים התחתנו ועלו לארץ. כאן נולדו שני ילדיהם: איילה ומשה.

לידת הבן משה החזירה את שמשון אל שנות ילדותו ואל החינוך הדתי ציוני שספג בבית הוריו. שמשון הקפיד על הליכה לבית הכנסת, במטרה להעניק גם לילדיו חנוך דתי ציוני.

בשנת 1978 נפל הבן משה בעת מילוי תפקידו והוא בן 19 בלבד.

את החלל שנוצר עזרו למלא הנכדים שנולדו. שמשון וחנה השקיעו בהם את מלוא אהבתם ודאגתם, הנכדים הם שנתנו להם את הכוח להמשיך ולהתמודד עם האובדן הקשה מנשוא.

שמשון נאבק כל חייו למען צדק חברתי ושלמות הארץ.

**נחמן** התחתן עם קלרה ונולדו להם שני ילדים, משה ושרה. המשפחה התגוררה בקרית מוצקין. נחמן עבד כמנהל עבודה ב"סולל-בונה". כשפרש לגמלאות החליט לספר את סיפורו האישי לקבוצות של תלמידים.

כשנה לפני מותו הספיק להנציח בסרט ווידאו במסגרת טיול שורשים את הבית בו נולד, החנות, בית-הספר, מגרש-הכדורגל, הגטו, מחנות ההשמדה, והמתנה בו שוחרר, מתנה "אבננה" באוסטרליה.

בחודש ינואר 2006 מלאה שנה לפטירתם של שמשון ונחמן. יהי זכרם ברוך.

## ארגון יוצאי זגלמביה

### סקירת פעילות ארגון יוצאי זגלמביה

הארגון העולמי של יוצאי זגלמביה הינו עמותה רשומה כחוק בישראל. העמותה מגישה, מדי שנה, דו"ח לרשם העמותות – לאחר שנתקבל ואושר ע"י ועדת הביקורת.

מטרות הארגון – הנצחת יהדות זגלמביה בארץ, בפולין ובעולם והעברת המורשת של יהדות זגלמביה לדורות הבאים.

בארגון רשומות כ-1,500 משפחות מישראל הכוללות גם בני דור שני.

לארגון אולם ברחוב פרישמן 23 בתל-אביב שפתוח פעם בשבוע – בימי ד' אחה"צ. האולם משמש כמקום מפגש לחברים בארץ ולאורחים מחו"ל. הוא משמש גם לשיבות ההנהלה, לאספות כלליות ולפעילות תרבותית. פעמיים בשנה, לקראת ראש השנה ולקראת פסח, מתכנסים בו חברי הארגון ליד שולחנות ערוכים, כדי לברך ולהתברך לקראת החג.

הארגון מוציא לאור פעמיים בשנה, בראש השנה ובפסח, עיתון בשם "עלון זגלמביה" – "זגלמביער צייטונג" (כשם העיתון שיצא לאור לפני המלחמה בזגלמביה). העלון, בן 16 עמודים, מביא מידע על הנעשה בקרב יהודי זגלמביה בארץ ומחוצה לה, אינפורמציה שוטפת הנוגעת לניצולי שואה, מאמרים על ההיסטוריה של יהדות זגלמביה, על תקופת השואה ועוד. העלון מופץ בכ-2,700 גיליונות. כ-1,700 מופצים בישראל וכ-1000 בחו"ל, מהם כמה מאות המופצים ע"י מוזיאון השואה בווינגטון.

### הנצחה בישראל

מצבה בבית הקברות בנחלת יצחק בתל-אביב – מתחתיה טמון אפר הקרבות שהובא מאושוויץ (זו המצבה הראשונה שהוקמה בבית קברות זה לזכר קהילות ישראל שהושמדו בשואה). לידה אנו מקיימים יארצייט בטי' באב - יום חיסול גטאות זגלמביה באוגוסט 1943.

יער קדושי זגלמביה, ליד מבוא מודיעים, ובו 10,000 עצים שנטעו ב-1985. בתוך היער – יד זיכרון ובה ממספר אלמנטים:

ברחבת הכניסה ניצבת מפת זגלמביה: חרוטה על שיש שחור ולידה לוחות תורמים.

רחבת הקהילות החרבות: מצבות שעליהן מונצחות 23 קהילות זגלמביה.

מרתף הנצחה: ובו הנצחות אישיות החרוטות בשיש שחור. את ההנצחות, דהיינו שורה חרוטה אחת, רוכשים חברי הארגון עד היום.

אנדרטת 'זכור': אנדרטה גדולה המשקיפה על כל האתר.

יד הזיכרון מתוחזקת ע"י קק"ל.

אנו מקיימים שם שני אירועים רשמיים, ביום השואה ובטי"ו בשבט:

יום השואה - עצרת זיכרון בה מתכנסים כ-1,500 איש – יוצאי זגלמביה לדורותיהם, נציגי הממשלה והכנסת, נציגי קק"ל, עיריית מודיעין, צה"ל והמשטרה שגם אחראית לסדר ולביטחון האירוע.

תכנית העצרת: דברי מכובדים, הדלקת משואות, טקס התייחדות והנחת זרים וכל זאת מלווה בהקראת טקסטים, בשירה וזמרה ע"י מקהלות ותזמורת (בשנה האחרונה – תזמורת משטרת ישראל).

טי"ו בשבט – טקס נטיעות ע"י הילדים והנכדים של יוצאי זגלמביה, עריכת יסדר ט"ו בשבט משותף ותכנית הפעלה בנושא טבע. הטקס – בשיתוף עם קק"ל.

רחוב קהילות זגלמביה - בתל-אביב ברמת החיל. טקס קריאת הרחוב ע"י קהילות זגלמביה נערך ביום שלישי ה-27 באוקטובר 2002 בנוכחות מרשימה של מכובדים ויוצאי זגלמביה.

הנצחה בספרות – במשך השנים יצאו לאור 7 ספרי יזכור לקהילות זגלמביה. כמו כן הוצאו לאור עשרות ספרים, בעיקר על תקופת השואה, שנכתבו על ידי יוצאי זגלמביה ואחרים. הראשונים ביניהם: ספריו של איש סוסנוביץ יחיאל פינר הרי הוא יחיאל דינור – ק. צטניק וספרו של דוד ליוור "עיר המתים". למרות שעברו למעלה מ-60 שנה עדיין ממשיכים החברים לכתוב ספרי זכרונות.

### הנצחה בפולין

6 מתוך 8 בתי הקברות באזור זגלמביה משופצים ומתוחזקים באופן מסודר. בית הקברות בקרימולוב הוכרז כאתר לאומי ובית הקברות הישן בבנדן נמצא בתהליך שיפוץ במימון משותף של העירייה, של הגמינה היהודית והארגון. בקרוב יצא לאור אינדקס על בית הקברות הגדול של צלדז' ובנדן הכולל קרוב ל-3,000 מצבות וכן קבר אחים לידו אנו מקיימים טקסי התייחדות.

הוקמו אנדרטאות והוצבו לוחות זיכרון על האתרים היהודיים: בתי כנסת, בתי חולים, בתי ספר וגימנסיות ובתי יתומים. אתרי הנצחה הוקמו במקומות שבהם היו שני הגטאות הגדולים: בסוסנוביץ – ככר עם אנדרטה בשרדולה ע"ש האחים קוזוך (ממנהיגי הנוער הציוני והמחתרת היהודית), בבנדן – בקמיונקה – ככר עם אנדרטה ע"ש גיבורי הגטו (פרומקה פלוטניצקי וחבריה).

### הקשרים עם פולין:

מדי שנה, יוצאת קבוצה של יוצאי זגלמביה לדורותיהם, לביקור בן כ-9 ימים בפולין – מהם כ-5 ימים בזגלמביה.

אנו מקיימים קשרים קבועים עם ראשי העיר וראשי המחוז ומדי פעם מזמינים נציגים מהם להתארח בארץ.

פעמיים ב-10 השנים האחרונות, ארחנו בישראל תלמידי תיכון מבתי ספר בזגלמביה, בכל פעם 20 תלמידים בלוי 2 מנהלי בתי ספר. הקבוצות סיירו בכל האתרים החשובים בישראל בלוי נציגנו. בחוזרם הם משמשים שגרירים של רצון טוב.

### פעילות תרבותית

הארגון מקיים ערבי תרבות, לרבות הרצאות והצגת קלטות. הערבים מתקיימים באולם הארגון, לפעמים בבית התפוצות ולעתים בבתי פרטיים.

פעם בשנה, בחנוכה, אנו מקיימים נשף מסורתי. בשנים האחרונות מתקיים הנשף באולמי רסיטל בתל-אביב בהשתתפות כ-150 איש – כולל בני דור שני. השנה התקיים גם נשף לציון 60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה.

### פעילות ארגונית

בארגון קיים "דור המשך" שהולך ומתרחב גם ל"דור שלישי". דור המשך מעורב בכל פעילויות הארגון.

בארגון פועלת ההנהלה באמצעות ועדות שונות כגון: כספים, תרבות, ארגון, ועדת פולין, ועדת מחשוב ואינטרנט ומערכת העלון.

לארגון סניפים בחיפה ובירושלים. כמו כן קיימים ארגונים של יוצאי זגלמביה במקומות נוספים בעולם.

כל פעילויות הארגון נעשות בהתנדבות.

## עלון זגלמביה – זאגלעמביער צייטונג

גבי' הלן הכט, ילידת צממישץ, הגרה בהלנדייל, פלורידה ביקשה להיות מנויה על עלון זגלמביה – זאגלעמביער צייטונג. כמוכן שנענו ברצון לבקשתה. צרפנו אותה לרשימת תפוצת העיתון והוא יגיע לביתה כמו אל שאר המנויים.

"עלון זגלמביה", היוצא לאור פעמיים בשנה, בפסח ובראש השנה, נועד לשמש כלי ביטוי להעברת מידע על הנעשה אצל אנשי זגלמביה בארץ ובעולם ועל הווי החיים בזגלמביה לרבות האירועים בתקופת השואה. לכן אנו פונים שוב לחברינו בכל העולם, אנא שילחו לנו חומר בעברית, אנגלית, פולנית ויידיש.

באשר לתפוצת העיתון.

בישראל אנו מפיצים כ-1,500 עיתונים לאנשי זגלמביה ובנוסף מפיצים כ-300 עיתונים לאנשים ומוסדות הפועלים בנושאים הקשורים בשואה. לעומת זאת יש לנו בעיה בהפצת העיתון בחוץ לארץ. לצערנו, פרט לחברים מטורונטו, אין לנו רשימה מעודכנת של כל יוצאי זגלמביה. לאור זאת החלטנו לעבור להפצה ישירה. אי לכך אנו פונים לאנשי זגלמביה בכל העולם ומבקשים לשלוח לנו את הפרטים האישיים שלהם: שם, כתובת המגורים ומספר הטלפון וכן מה הקשר שלהם לזגלמביה (שם קודם, עיר המגורים בזגלמביה וכו'), והעיתון ישלח ישירות אליהם. אנו מבקשים מחברינו להשתתף בעלויות הכספיות הכרוכות בהוצאת העיתון ובהפצתו.

כל חברי מערכת העלון עושים עבודתם במסירות ובהתנדבות ויבורכו על כך, אולם עלויות נוספות של עיצוב, הדפסה ודיוור נעשות אצל גורמי חוץ בתשלום מלא.

כל המעוניין לקבל את העלון בחו"ל מתבקש לשלוח פרטים אל:

ארגון יוצאי זגלמביה, רחוב פרישמן 23 ת"א, 63561

או אל: רינה כהן. פקס: 9507472 – 09. דוא"ל: rinakahan@yahoo.com  
תודה מראש על שיתוף הפעולה.

## הוקרה לבני דור הניצולים של יוצאי זגלמביה

אנו, בני הדור השני והשלישי של אנשי זגלמביה, יוצאים בקמפיין להידוק הקשר עם יקירינו בני הדור הראשון.

מטרתנו לסייע, לתמוך, לבקר ולהיות בקשר קבוע עם אותם אנשים ומשפחות מדור הניצולים המשוועים לקשר, מילה חמה, או סתם ביקור מלבב.

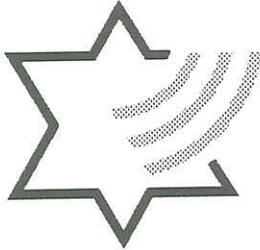
אנו מבקשים לגרום להם לחיך ולהרגיש שהם מעניינים אותנו, שהם חלק מאיתנו ולא ננטשים.

הקשר יתבצע ע"י איתור אותם אנשים הזקוקים לקשר מעין זה וכל מתנדב מדור שני או שלישי יקבל על עצמו ל"אמץ" משפחה כזו.

אנו ננחה את אופי הפעילות המומלץ. (החל בקשר טלפוני, ביקור בית, ביצוע שליחות או סידורים עבורם וכיו"ב).

בתפילה נאמר: "אל תשליכנו לעת זקנה" וזוהי מצווה שאין למעלה ממנה. זהו חוב מוסרי ומצפוני שאנו חבים ליקירינו יוצאי זגלמביה ולעצמנו !!!

מצפים להיענותכם החשובה.  
להצטרפות ופרטים נוספים נא לפנות אל:  
עופר ברייטברט טלפון: 054 – 4526281



## ספרים

### ספרים על זגלמביה, עריה ועיירותיה והיהודים שחיו בה לפני המלחמה ובתקופת השואה

ספרי יזכור:

- ספר זיכרון, אנדענק-בוך ק"ק זאווייערטשע והסביבה, עורך: ש.ספיבק, 1958
- פנקס בנידן, עורך: א.ש.שטיין, 1959
- עירנו וחברום, עורך: מ.ש. גשורי (ברוקנר), 1962
- ספר קהלת יהודי דומברובה גורניצ'ה וחברונה, עורך: מ. גלברט, 1971
- פנקס זאגלעמביע, עורך: י. ראפאפארט, 1972
- ספר סוסנוביץ והסביבה, עורך: מ.ש. גשורי (ברוקנר), 2 כרכים, 1974-1973
- \*\*\*
- ספריו של ק. צטניק, יחיאל די-נור - פיינר, מסוסנוביץ כרוניקה של משפחה יהודית במאה העשרים: כרך ראשון: סלמנדרה, 1946. כרך שני: בית הבובות, 1953. כרך שלישי: פיפל, 1961. כרך רביעי: השעון, 1989. כרך חמישי: העימות, 1989. כרך שישי: צופן א.ד.מ.ע., 1987. כוכב האפר, 1966.
- \*\*\*
- עיר המתים – השמדת היהודים באזור זגלמביה, דוד ליוך, תשי"י
- פרקי חזון ומעש, משה בנימין קליימן, תשי"ב
- איך רויד פון בזשעזשינסקי, הדסה פרוועט, 1966. חזרת הביתה, הדסה פריבט, 1986 (מיידיש)
- צבי בראנדס – מראשי המחתרת החלוצית בזגלמביה, אהרון בראנדס, חיים רשף, 1978
- אגרופים קמוצים: סיפורים ומחזות מימי השואה, סמי (זאמי) פדר, 1979
- אומגליבלעך און דאך, יוסף גולדקורן, 1982
- דורך 12 גיהינום פיער, זאמי פדר, 1985. דורך 12 מדורי גיהינום, סמי פדר, 1988 (מיידיש)
- החול הצוחק, תושיה הרצברג, 1986
- יהודי זגלמביה (דרום מערב פולין) בתקופת השואה (עבודת דוקטורט), אביהו רונן, 1989
- המתים זעקו החיים שתקו, הלה הונינגמן שיקורבסקי, 1990
- הדרך האחרת: סיפורה של קבוצה, מרים עקביא, 1992
- יחד ובדד מול האימה, אינקה ויסבורט, 1992
- ילדי סלבקוב: נעורים במחנות הנאצים, יוסף טסטילר, 1994
- גוף שלישי יחיד: ביוגרפיות של חברי תנועות נוער בתקופת השואה, אביהו רונן, יהויקים כוכבי, א: 1994, ב': 1996
- גשר צר אל החיים – יהודים ברשת מחנות העבודה של מחנה הריכז גרוס-רוזן (1940 – 1945), בלה גוטרמן, 1997
- אני לולה, עדינה בראל, 1998
- ובחלומי אני שומע את קולה של אמי, אריה בר-טוב, 1999
- פגשתי אנשים, נפתלי פדר, 1999
- בדרך לירח העולה, אברהם מנלה, 1999
- חלום בין גדרות, שאול שטרנפלד, 2000
- כעלה נידף, דוד פישל, 2000
- חיים על קו הקץ, אלה ליברמן שיבר, 2000
- טעות בקרבן, רבקה יעקובסון רינד, 2001
- ימים שחורים: [1938 – 1943], שמואל לייטנר, 2001
- צא מהשורה, ישראל אורזך, 2001
- לדמותו של ישראל, עזריאל קוזיך: ראש תנועת "הנוער הציוני" בימי השואה בשלזיה, חנה שלומי, 2002
- בלב בערה השלהבת: יומנה של פלה שפס, מחנה העבודה גרינברג, עריכה – בלה גוטרמן, תשס"ב
- על חוט השערה, ארבע שנים, חמישה חודשים ועשרים יום במחנות הריכוז, זלמן גיטלר, 2002
- כמסיה לפי תומו: שיחות עם יחיאל די-נור (ק. צטניק), יחיאל שיינטוך, 2003
- אביב בעלטה – אבדן הנעורים בבנידן ובמחנות, דב זלמנוביץ, 2003
- כוחה של רעות, רות יודנהרץ ביוק, 2003
- רבי אלימלך לא שמח עוד, צבי דנציגר, 2003
- הזכרונות שלי: זכרונות מן השואה, 1939 – 1945, מרים קיפר, 2003
- המשימה אייכמן: סיפור מחתרת, חברות ונקמה, מנוס דיאמנט, 2004
- סוסנוביץ עירי, צבי דנציגר, 2004
- לחיות עד כלות, יהודית צור, 2004
- שבדים ואוד, יעקב צים, 2004
- הדפים שלי, חנקה שלזינגר-וויירניק, 2005
- משואה לעשייה, דוד קליימן, 2006
- \*\*\*
- "בדרך חיים", תשנ"ו. "אורות חיים", תשס"א. "עשרת הרוגי מלכות", תשס"ה. ספרים ובהם קובצי מאמרים תורניים מאת אלתר ולנר - לזכר אביו, ר' חיים יצחק ולנר שהיה מראשי יהדות בנידן ומראשי חסידות אלכסנדר באזור.

משואה לעשייה / דוד קליימן

לדוד שלום, קראתי את ספרך. אני קורא אובססיבי של הספרות הדוקומנטארית על השואה. כל ספר, כל עדות על התקופה היא מרגשים אותי מחדש. הפעם, ספרך גרם לי התרגשות מיוחדת. כמעט ולא נתקלתי בספר על הנושא הזה שהוא ביסודו אופטימי.

סיפורך כבש אותי בפשטותו, באוטנטיות שלו ובחוסר יומרתו הספרותית. מטרתך הייתה לספר את העובדות בלבד. בכל הזעזועים והחוויות הטרגיות שעברו עליך ידעת לשמור על שווי משקל נפשי ואופטימיות שהוסיפו לך כוח ותקווה.

יש בספר מספר לא מבוטל של סצנות נוגעות ללב כמו הפרידה מאביך, התיאור האוהב של אמך, משפחתך ותקופת נעורך – כל אלה גרמו לי להזיל דמעה.

אבל מעל לכל, חלקו השני של הספר הוא עדות על עוצמות נפש של אדם שלא נכנע לייאוש אלא החליט להתחיל מבראשית. הרצון והיכולת להשתקם, לבנות משפחה לתפארת ולהקים מפעל תעשייתי מצטיין ראויים להערכה ולהוקרה. גילית לא רק כושר עמידה ויכולת התמודדות עם תהפוכות הגורל אלא גם יוזמה ותושייה שהביאו אותך עד הלום.

אני מודה על ספרך האוטנטי שמהווה תרומה חשובה ומשמעותית לתולדות השואה והתקומה.

נפתלי פדר

דוד היקר,

זה עתה סיימתי לקרוא את ספרך המרתק והמאלף "משואה לעשייה". כאחד שהגיע "משם" ועבר על בשרו חוויות דומות לאלו שחווית אתה, אני יכול לציין את עצמת התיאור המהימן המצטיין באוטנטיות שלו, כפי שזה משתקף ב-226 עמודי "משואה לעשייה". חוויתך מימי השואה מוכרות לי היטב ועל כן אוכל להעיד על האמינות בתיאורך התמציתי והמדויק.

בחלק השני של ספרך הנך מגולל את התושייה האישית שלך ואת יכולתך להתגבר על העבר תוך חתירה מתמדת להשתקם נפשית וגם פיזית, כפי שזה מתבטא בהצלחתך לבנות משפחה ועסקים. אתה מהווה דגם מוצלח של אדם שעבר שבעת מדורי גיהנום ורוחו לא נשברה, אלא להיפך – הצליח בכל תחום בו התנסה.

ראוי ספר זה להימצא בכל בית יהודי ובעיקר בקרב בני נוער שילמדו להכיר מקרוב את מה שעבר על אנשים כמוך, שהשכילו להתגבר על כל כך הרבה מכשולים מבלי להרים ידיים ולשמש דוגמה ומופת לכוח עליון הטמון בבני אנוש.

נפתלי לאו לביא

הזכרונות שלי : זכרונות מן השואה 1939-1945/מרים קיפר

"רציתי להשאיר בכתב לילדי ולנכדי את מה שעבר עלי בזמן מלחמת השנייה", כותבת מרים קיפר בספרה "הזכרונות שלי", ובנוסף "רציתי להעביר אל הנייר את מה שעבר עלי כדי להקל על עצמי".

מרים קיפר הייתה בת 13 כשפרצה המלחמה. בשנה הראשונה למלחמה היא ניסתה לכתוב יומן על ההתרחשויות והאירועים וקרעה אותו לגזרים מפתח שימצאוהו.

לאחר השחרור פקדוה סיוטים. לילות בהם צעקה מתוך שינה "... בחלומות שוב הופיעו הגרמנים ושוב הייתי באושוויץ...". וכך התחילה לדבר ולספר לילדיה, כל זה הביא להחלטתה להעלות את זיכרונותיה על הכתב.

מרים, ילידת בנדן, מספרת בלשון פשוטה ובהירה על ימי ילדותה המאושרים שנקטעו באבם, וכן על האירועים הקשים שעברו עליה ועל משפחתה בימי ה"אקציות" ועל הניסיונות למצוא מסתור מחוץ לגטו. ניסיונות שעלו בתוהו בעקבות הלשנה.

מרים הגיעה יחד עם אימה ואחותה לאושוויץ. באחד מימי ראשון היא ניצלה את המנוחה לברוח אל היער הקרוב לברקנאו. היא סיפרה על כך לאסירה פולניה וזו הלשינה עליה לשלטונות המחנה. תוך זמן קצר השיגו אותה הגרמנים והכלבים. "קפאתי מרוב פחד. ידעתי שיהרגו אותי מיד, אבל הייסורים רק החלו. חיילי ס.ס. הביאו אותי אל הצריף בו עבדתי... השכיבו אותי על הרצפה. ה"קאפו" הגרמנייה קללה אותי במילים גסות... והחלה להלקות אותי במקל עבה של טוריה. כל מכה הייתה כמו עשר... שמתתי את ידי מאחור כדי לחפות על הגב והיא הכתה על הידיים...". סאת הייסורים לא הסתיימה בזה. למרות הכאבים הנוראים הריץ אותה אחד מאנשי הס.ס. והוא נוסע על אופניים מאחוריה. "הוא צעק עלי לרוץ לפניו עד המחנה ועד היום אינני זוכרת כמה פעמים מעדתי וכמה פעמים עלה עלי עם האופניים ודחף אותי להמשיך לרוץ..." למרות זאת היא הצליחה להגיע חזרה למחנה והתמוטטה. "אז מגיע מפקד המחנה עם אקדח שלוף לראשי ושואל שאלות... עניתי לו שאני משוגעת ולא ידעתי מה עשיתי... המראה שלי הנורא עשה כנראה את שלו והוא הכניס את האקדח לתוך חגורתו..."

עם תום המלחמה החל המסע הביתה. לאחר תלאות הגיעה מרים עם אימה ואחותה לבנדן. "ידעתי", מספרת מרים, "שאדמת פולין לא נועדה לי. לא אוכל לחיות בה". וכך היא עולה לישראל עם אימה ואחותה ומשקמת כאן את חייה.

את הזכרונות היא מעלה על הכתב כי "אנחנו שעברנו את זוועות השואה לא נשתוק – אלא נעביר את המסר לדורות הבאים".

א. ולנר

מסע שורשים לזגלמביה

בעקבות אבי

מאת: שרגא פשטצקי

כתובים שמות כה מוכרים לי: קאטוביץ, סוסנוביץ, חוויוב (מקום הולדתה של אמין) כאילו וחזרתי למקום שהייתי בו כבר בעבר. חלפנו גם על פני צ'לדז'. על הדרך, בין צ'לדז' לבנדן ממוקם בית קברות יהודי לשם מועדות פנינו. בבית הקברות הזה קבורים סבי שרגא ודודתי, אחות אבי, רבקה (רגינה) שהורעלה בבית החולים ע"י הנאצים. סבי היה קברן העיירה ומן הסתם מקום מגוריו היה בסמוך לבית הקברות. גם בבית הקברות ראינו את טביעת ידו של אבא אשר התקין בעצמו לוחיות מנחושת להנצחת שמות יקיריו. הלוחיות הותקנו במקום כיתובי האבן שדהו ונשחקו בשיני הזמן. כשיצאנו מבית הקברות אמר לי סטנק, החבר הציכי שהתלווה אלינו: "אתה רואה פה, בבית ממול, אבא שלך גר! ושם, בחורשה, שלמק התחבא מהנאצים שבאו לחפשו, פה הוא שיחק עם האחים שלו". לא הייתי מוכן לקבלת המידע הזה ובמשך דקות ארוכות הייתי בהלם ובאלם. איפה אתה אבא שלי!! בוא וספר לי אתה את כל הסיפורים האלה. הרגשתי טעם קשה של החמצה.

אבא נפטר לפני כשנתיים והשאיר אחריו אישה, שני בנים, שתי כלות, שבעה נכדים ונין שיבדלו לחיים ארוכים.

מחוזות ילדותה של אמא

מאת: אורית קופר, בתה של שרה צפירי לבית שטייר מבנדן.

של יצחק טורנר, אחד מהיהודים שניצלו בעת שריפת בית הכנסת. לטכס לזכר בית-הכנסת הייתה משמעות מיוחדת עבורי, והנחתי בהתרגשות רבה יחד עם איריס לבון ושאל פרי-דן, שלושתנו בני הדור השני, זר על האנדרטה.

החיפושים בבית-הקברות בצ'לדז' יחד עם החיפושים בקטלוג שמתעד את שמות הנפטרים, עזרו לנו למצוא את קיברה של סבתה של אימי, וגם להוסיף ענפים לעץ המשפחה.

נכנסנו לגימנסיה ע"ש פירסטנברג, שאימי למדה בה. תושיה הרצברג ז"ל ואימי תבל"א צעדו יחד במסדרונות ביה"ס נזכרו בילדותן, ואפילו הסתובבנו באולם ההתעמלות, ששימש גם לטכסים.

חזרתי עם ההרגשה שהיה חשוב להיות שם ובעיקר עם התחושה של כמה טוב לחזור הביתה.

2005, נובמבר

עמ' 7

ביוני 2005 יצאנו אשתי ורד ואימי הלה למסע במזרח אירופה. היה זה מסע בעקבות חלק מופעלו וחיו של אבי שלמה פשטצקי ז"ל.

המסע החל בעיירה קטנה בציכיה בשם טרוטנוב, קרוב לגבול עם פולין. שם בתוך מתחם בית הקברות העירוני, הקים אבא אתר הנצחה ל-41 בנות שנרצחו תוך כדי עבודת פרך במחנות הכפייה באזור. אחת הבנות היא דודתי מירליה, אחותה הקטנה של אימא. 10 שנים מחיו הקדיש אבי להקמת האתר. ואכן האתר קיים ושמות הבנות מונצח.

למחרת בואנו לטרוטנוב יצאנו לכיוון אושוויץ. חשתי תחושה של חוסר נעימות במעבר הגבול בין ציכיה לפולין. אני שרגא, שריד למשפחות פשטצקי וגרינשפן הכמעט מוכחדות, חוזר לגיא ההריגה.

לאחר כשעתיים של נסיעה בנוף מישורי ירוק, עברנו ליד גליביץ. לא רחוק משם, בינואר 1945, קפץ אבא מרכבת זוהרת אל החופש תחת מטר כדורים של שומרי הרכבת הנאצית. ארבעה מחבריו שקפצו יחד עימו נותרו ירויים בשלג. איפה אתה אבא!! בטח היית מספר ונותן יותר פרטים על הסיפור המופלא של הבריחה מציפורני הקלגס.

ממשיכים, ולפתע כאילו הגעתי לחבל ארץ מוכר. על שלטי הדרכים

התחלנו את הסיור בקרקוב, סיימנו אותו בוורשה ובין שתי הערים הקדשנו את הזמן לזגלמביה.

במסגרת הזאת היה מצמרר ומרתק לשמוע את הסיפורים האישיים של בני הדור הראשון, שהיו איתנו במסע.

טכסים מרגשים היו בצ'לדז', בנדן, דומברובה, סלבקוב, סוסנוביץ וזבירצ'ה, ובשבילי עיקר ההתרגשות הייתה בבנדן. אימא שלי נולדה בבנדן, וזו הייתה חוויה מיוחדת להגיע איתה למחוזות ילדותה.

השתתפנו בטכס מכוון לגילוי האנדרטה, שמנציחה את יקירינו - גיבורי גטו בנדן. בין הסיפורים הראשונים ששמעתי על השואה בבנדן היה תיאור שריפת בית-הכנסת ובתי היהודים, שהיו קרובים אליו, כולל ביתה של אימי. בכניסה הסמוכה לבית הכנסת בבנדן שמענו את סיפורו האישי



בתמונה: טקס אזכרה ליד האנדרטה לזכר בית הקברות היהודי בעיר דומברובה גורניציה שנהרס ע"י הנאצים. בטקס נכחו בנוסף לחברי המשלחת וראשיה גם ראש העיר דומברובה ונכבדי העיר.  
right: Ester Kaminsky (Weingarten-Londner) and her son Mattie by Ester's Grandfather grave at the cemetery in Czeladz



בית הקברות היהודי העתיק בעיר צ'לדז', אשר שופץ נוקה וגודר באדיבותו ובמימונו של מונייק סטבסקי, הממשיך לתחזק את בית הקברות. לבית קברות זה הוכן קטלוג, ע"י גף צימבלר, שבו רשומים הקברים והמצבות.  
בתמונה: אסתר קמינסקי (ווינגרטן-לונדנר) ובנה מתי ליד קברו של סבה של אסתר ר' חנוך לונדנר צ"ל.

## חדשות ואירועים

### דמי חבר לשנת 2006

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 130 ש"ח. כל תרומה נוספת תתקבל בברכה. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי החבר לעשות זאת בהקדם.  
את דמי החבר ניתן לשלם:

ישראל לחשבון הבנק - בנק לאומי - בת ים - סניף 861 - לזכות "ארגון יוצאי זגלמביה" מס. חשבון - 33938/34. המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתובתו כדי שנדע למי ולאן לשלוח קבלה.

- באולם הארגון (רח' פרישמן 23 ת"א) הפתוח בימי ד' אחה"צ.
- סלה הוברפלד - יהודה הנשיא 5, רמת-גן, 52376. טל: 03-6194390
- יצחק טורנר - אחד העם 79, תל-אביב. טל: 03-6852213
- הדסה קנטור - רמת-גן. טל: 03-6775605
- שלמה גראור - חיפה. טל: 04-8360960
- צבי לנדאו - ת.ד. 4120. בת-ים, 59395. טל: 03-5067337

**חברי ארגון רבים טרם שלמו את דמי החבר למרות זאת אנו ממשיכים במאמצינו להוציא את העלון שבידיכם ולהפיץ אותו בין כל חברי הארגון, דבר שעולה כסף רב. אנא, שלמו את דמי החבר כדי שנוכל להמשיך בפעילות החשובה של הארגון. קיומו של הארגון תלוי בכם.**

### נטיעות ט"ו בשבט

השנה ציינו את ט"ו בשבט באתר שלנו במודיעין כמנהגנו בשנים האחרונות. באירוע השתתפו בני שלושה דורות של יוצאי זגלמביה, והשנה הצטרף גם דור רביעי - בן למשפחת ניצני (פינניצ'ני, מדומברובה).  
יו"ר הארגון - אברהם גרין וסגנו - איזי גרינגראס פתחו את האירוע בברכות, ולאחריהם נהגו יסדר ט"ו בשבט שכלל ברכות על פרי הארץ, שירים בנושא טבע ונוף והרמת כוסית.  
לאחריו נערכה תחרות נושאת פרסים בנושאי טבע.  
לסיום התקיימו נטיעות בכדי להעשיר את האתר שלנו בצמחיה.  
אנו מודים לאבי אסתרסון מהקרן הקיימת המתחזק עבורנו את האתר ומכיין את השתילים לנטיעות ט"ו בשבט.  
תודה לשמעון ניצני, דורית לירן ואלינור וקסלמן שארגנו והנחו את האירוע.



נטיעות ט"ו בשבט ביד הזיכרון ליהדות זגלמביה במודיעין  
Tu Be'shvat Planting at Yad Hazikaron in Modiin

### ביקור במוזיאון ההיסטורי החדש ביד ושם

קבוצת יוצאי זגלמביה בני הדור הראשון השני והשלישי ערכה ביקור מאורגן ביד ושם ביום רביעי כ"ג בתשרי, ה-26 באוקטובר 2005. במהלך הביקור נערך לחברים סיור מודרך במוזיאון ההיסטורי החדש ובבית הכנסת.  
כמו כן הוקרנו בפני הקבוצה, באודיטוריום יד ושם, סרטים מקוריים של יהודי זגלמביה מתקופת השואה.  
את הביקור חתם טקס קצר שנערך בבקעת הקהילות. שם, לאחר אמירת קדיש, הונח זר למרגלות האבנים הנושאות את שמות קהילות זגלמביה החרבות.

בהזדמנות זאת ברצוננו להודות ליד ושם בכלל, ולמחלקת ההדרכה בראשותה של נעמה גליל בפרט על הסיור המאלף והמרגש לו זכו יוצאי זגלמביה.  
תודה גם לשמשון ישיביץ, מפעילי הדור השני, שלקח על עצמו לארגן את הביקור המוצלח.

\*\*\*\*\*

אנו מתכננים ביקור מאורגן נוסף ליוצאי זגלמביה ביד ושם בתחילת יולי. לפרטים נוספים ולהרשמה, נא לפנות אל:  
אולם הארגון, פרישמן 23, ת"א, הפתוח בימי ד' אחה"צ טל: 03-5270919  
יצחק טורנר, טלפון: 050-7484461; 03-6852213  
שמשון ישיביץ, טלפון: 052-5469888. דוא"ל J\_shimshon@hotmail.co.il

### תרומת ניצולי השואה לצ"ה ולמדינת ישראל

ביום א', בטבת תשס"ו - 1 בינואר 2006 התקיימה עצרת באולם מוזיאון ארץ-ישראל ברמת אביב.  
העצרת נערכה במעמד הרמטכ"ל, רב-אלוף דן חלוץ ובה הוכרז על הקמת יד לגח"ל (ניצולי השואה לוחמי צה"ל במלחמת העצמאות) שתוקם באתר בית הפלמ"ח.  
נשאו ברכות:  
רב-אלוף דן חלוץ- הרמטכ"ל; אריה מינטקביץ - יו"ר המועצה לציון תרומת ניצולי השואה; אלוף (מיל') ישעיהו גביש - יו"ר עמותת דור הפלמ"ח; משה זנבר - נשיא כבוד למרכז ארגוני ניצולי השואה בישראל.  
נשאו דברים:  
תא"ל (מיל') יצחק ארד (טולקה); צבי גיל - הנהלת יד לגח"ל.  
במהלך הערב הודלקו נרות חנוכה בידי אלופי צה"ל - ניצולים ובני ניצולים. על החלק האומנותי - תזמורת צה"ל וסולניה בניצוח סא"ל מיכאל יערן.

### לפני שהמסך יורד ...

אנו מנציחים את זיכרונותיהם של ניצולי השואה - בווידיאו. פרויקט משותף לדורות ההמשך, יד לזהב"ה, עיריית תל-אביב ויד ושם. צלם ומראיין מתנדבים יגיעו לביתכם ויצלמו אתכם מספרים את קורותיכם למען הדורות הבאים.  
המעוניינים, נא לפנות לדורות ההמשך: dorot\_hemshech@walla.com

### ביקור ניצולי השואה בבסיסי חיל האוויר

לקראת יום השואה תשס"ו מעוניין חיל האוויר לארח ניצולי שואה בבסיסי החיל. הביקורים יכללו ביקורים בטייסות, מפגשים עם חיילים, טקסי יום שואה ומתן עדות של ניצולי שואה לחיילים.  
הניצולים ובני משפחותיהם מוזמנים לבקר בבסיסים השונים.  
לפרטים: 050-5839716

## מסורת נשפי חנוכה נמשכת

גם השנה חגגו יוצאי זגלמביה את חג החנוכה בנשף המסורתי שהתקיים ביום שני, כ"ה בכסלו, ה- 26 בדצמבר, ערב נר שני של חנוכה באולמי רסיטל בתל-אביב.

היה זה מפגש מרגש של שלושה דורות מיוצאי זגלמביה שהגיעו מכל קצות הארץ כדי לשיר, לרקוד ולשמוח ביחד. תודה לכל מי שהיה על המלאכה. להתראות בשנה הבאה.



## מע שורשים לפולין קיץ 2006

בחודש אוגוסט 2006 מתוכנן סיור שורשים בן 9 ימים, 8 לילות, בפולין מהם 4 באזור זגלמביה. אנו נסייר באתרים היהודיים השונים בערי זגלמביה ובאושוויץ ונקיים טקסי זיכרון באתרי ההנצחה השונים. כמו כן יינתן זמן חופשי לביקורים אישיים. נבקר גם בוורשה ובקרקוב. יציאה 18 באוגוסט, חזרה 27 באוגוסט. עלות משוערת למשתתף \$ 1,300 (דולר ארה"ב). הסיור יתקיים במידה ויהיו מינימום 25 משתתפים. לקבלת תוכנית ופרטים נוספים נא לפנות אל: אולם הארגון, פרישמן 23, ת"א, הפתוח בימי ד' אה"צ טל: 03-5270919- יצחק טורנר, טלפון: 050-7484461 ; 03-6852213 שמשון ישיביץ, טלפון: 052-5469888. דוא"ל: J\_shimshon@hotmail.co.il

### הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרתף ההנצחה שביד הזיכרון במודיעין נותרו עדיין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנספו בשואה. הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור עולה \$150. המבקשים להנצח את יקיריהם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדרושים.

### מי מכיר מי יודע

- בגיליון מס. 16 של עלון זגלמביה הופיעה כתבה בשם "לעולם לא אשכח" של אברהם סטון-בלומנשטיין מארה"ב. אברהם נולד בעיירה ניימציה בחבל זגלמביה בפולין. משפחת קמינסקי מישראל מעוניינת ליצור איתו קשר. כל היודע את כתובתו מתבקש ליצור קשר עם מתי קמינסקי. טל: 972-50-5256803 דואל: [ronvmatan@012.net.il](mailto:ronvmatan@012.net.il) תודה מקרב לב.
- אנו מחפשים מידע או תמונות על מפקד בית"ר בבנדין, דב [זלמן-בער] זלמנוביץ, בן יהודה-אריה, אחיה של אמנו רחלה זלמנוביץ-אולבסקי. כל מידע ותמונות שיש לגביו יתקבלו בתודה, או יצולמו מן המקור. נא להפנות אל: אריה אולבסקי, ת"ד 8199, תל אביב. טל: 035123902 דוא"ל: [arielew@017.net.il](mailto:arielew@017.net.il) תודה מקרב-לב.



מרכז שניידר לרפואת ילדים בישראל  
מרכז שניידר לטוב הטיפול בילדים  
Schneider Children's Medical Center of Israel

03.01.06 המרכז להמטולוגיה אונקולוגיה ילדים  
מרכז שניידר לרפואת ילדים בישראל  
רח' קפלן 14, פתח-תקווה 49202  
טל. 03-9253160 03-9253762  
פקס. 03-9253042  
לכבוד ארגון יוצאי זגלמביה רחוב פרישמן 23 תל-אביב

שלום רב!

ברצוננו להביע את תודתנו העמוקה ובעיקר להיות לפה למשפחות המאושפזים במחלקת האונקולוגיה לילדים על תרומתכם היפה. הרצון הכן והגישה האנושית והמרגשת בהעניקכם לנו עוגה גדולה לכבוד חג החנוכה.

במעשיכם זה הנכם מצטרפים לצבור אנשים יקר לכולנו אשר פותח את לבו הרחב ומעניק תשומת לב ואהבה לכל משפחות הילדים החולים. העוגה היפה והסובה חיממה את הלבבות.

מי יתן ונמשיך בקשר היפה שנקם בין המחלקה לבינכם ותצאו אף אתם נשכרים ממנו.

בהוקרה ובתודה  
משפחות החולים וכל צוות המחלקת  
אונקולוגית ילדים  
מרכז שניידר לרפואת ילדים בישראל

## ברכות ל"ארגון הידידות של יהדות זגלמביה" בפולין לרגל ההתארגנות המחודשת. עלו והצליחו!

אברהם גרין, יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה

## Table of Content

### Articles in Hebrew

- ◀ **Moshe Sandomirski**; *The leaders of the uprising in Bendin*
- ◀ **In Memory of Tusha Herzberg – Gutman**, submitted by Abraham Green. **Tusha**, submitted by Yoske Avmi
- ◀ **Tom Segev**, *What Happened to Adolf*, (in memory of Manos Diamant) **Manos Diamant - The Member of "Nacza Grupa"** [our group] who fought the Germans, submitted by Rina Dayagi Herzberg
- ◀ **In Memory of Shimshon and Nachman Shiback**, submitted by the family
- ◀ **Zaglembie World Organization's Activity in Israel and Abroad** – information
- ◀ **A Tribute to Our Survivors** – members of the second and third generations in a new campaign
- ◀ **Books** – a list of books in Hebrew and Yiddish on Zaglembie Jewry
- ◀ A new book by **David Kleyman** – *"From Destruction to Reconstruction"*
- ◀ A new book by **Miriam Kipper** – *"My Memories: Memories of the Holocaust, 1939 – 1945"*
- ◀ **Sheraga Pashtezki**, *Following my Father*, writings inspired by the visit to Poland on June 2005
- ◀ **Orit Cupper**, *Visiting my Mother's Realm of Childhood* - writings inspired by the visit to Poland with the Zaglembie group on August 2005

### Articles in Polish

- ◀ **An art exhibition in memory of Arihe ben-Tov** – Ten Years since he passed away
- ◀ A new book by **Anna Chwiakowska** – *"Natan Gross"*
- ◀ A new book by **Jarosław Sobaszek and Łukasz Podlejeski**, *"The incomplete History of Sosnowiec Jewry"*
- ◀ **Zaglembie Jewry** - A conference that was held in Sosnowiec on Mars 2006-

JAROSŁAW SOBASZEK  
ŁUKASZ PODLEJSKI

## Żydzi w Sosnowcu

### historia niepełna



ADORE

ספר של ירוסלב סובשק ולוקס פודלייסקי אודות יהדות סוסנוביץ. על העטיפה: תמונות של בית הקברות היהודי בסוסנוביץ

Sosnowca: Jakub Gad z Sielca i Mordka z Kuźnicy." I ostatni zapis w tym Kalendarium: "1995 - ostatni pogrzeb na cmentarzu żydowskim przy Gospodarczej." Jak czytamy na stronie 86: "Pochowano wówczas znanego adwokata, Bera Rozen-cwajga."

Bibliografia zajmuje dwie pełne strony drobnym drukiem. Autorzy czerpali zarówno ze źródeł historycznych, z dawnych i ostatnich prac badaczy polskich, a także z literatury pięknej, z antologii wierszy, ze wspomnień i publikacji dziennikarskich związanych z tematem, wśród tego artykuły, oraz książki napisane przez zagłębiowskich Żydów żyjących w Izraelu.

Tematyka jest w tej książce różnorodna i bogata, autorzy zwrócili uwagę na niemal wszystkie przejawy obecności Żydów w Sosnowcu, zarówno w ogólnym obrazie całego organizmu miasta, jak i w samym środowisku społeczeństwa Żydów: organizacje polityczne, społeczne, kluby sportowe, prasa, instytucje kahalne itp. Przytoczyli też ciekawe wyjątki z książek wspomnieniowych i opracowań historycznych, jak np. w rozdziale "Znani i nieznanymi".

Splatają się więc w książce Sobaszka i Podlejskiego informacje różnorodne, zawsze ciekawe. Są w niej także i minusy, a szkoda. Przede wszystkim tak zniekształcone żydowskie imiona własne, zwłaszcza kobiet, że w ogóle nie można się połapać, jak np. na str. 11- "Igra Obracham (krawcowa)", str. 40-41: "Szlomo Fogiel (żona Chiuda), Froim Cwilich (żona Luza), Moszek Mocznik (żona Rajd), Szmuel Fogiel (żona Aha)" itp. Podobny mankament wykazują nazwy niemieckie. No i lapsus na stronie 71: członkowie Żydowskiej Organizacji Bojowej z Boruchem Gaftekiem i Frumką Płotnicką walczyli i zginęli nie w getcie śródulskim, lecz w getcie będzińskim, w dzielnicy Kamionka, gdzie dwa lata temu jednemu z miejsc nadano nazwę Plac Bohaterów Getta, a kilka miesięcy temu odsłonięto tam Pomnik Pamięci.

Byłoby dobrze, gdyby w ewentualnym następnym wydaniu, względnie we wkładce erraty - zostało to skorygowane.

## **"Z dziejów Żydów Zagłębia" Konferencja i publikacja naukowa**

W pierwszej połowie marca br. odbyła się w Sosnowcu konferencja naukowa na wyżej podany temat. Przesłany nam plan tematyczny wskazuje na wiele problemów związanych z życiem ludności żydowskiej tak w sferze życia duchowego jak i w dziedzinie kultury materialnej.

Przewidywanych w spotkaniu było 10 referatów naukowych i dwa komunikaty, w tym jeden przygotowany przez ucznia Liceum im. Staszica, poświęcony jednemu z zagłębiowskich członków żydowskiej organizacji oporu w czasie okupacji hitlerowskiej, absolwentowi szkoły im. Staszica, który zginął w czasie wojny.

Konferencja wiąże się z zamiarem wydania specjalnej publikacji.

W liście przesłanym na ręce Abrahama Greena, przewodniczącego Zw. Żydów Zagłębia dr Sławomir Witkowski podaje charakterystykę tej książki:

"Publikacja naukowa p.t. "Z dziejów Żydów Zagłębia" - napisał dr Witkowski - jest opracowaniem zbiorowym pod moją redakcją, oraz dr Wojciecha Jaworskiego z Uniwersytetu Śląskiego. Poszczególne artykuły, które będą zamieszczone w wydawnictwie są autorstwa wybitnych naukowców z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Polskiej Akademii Nauk, oraz Uniwersytetu Śląskiego.

Warto podkreślić, że publikacja ta wydatnie przyczyni się do pogłębienia wiedzy o regionie o tak istotne zagadnienia jak. m. in. początki osadnictwa żydowskiego (od XIII wieku), życie codzienne Żydów zagłębiowskich na przestrzeni wieków, stosunki społeczeństwa polskiego do ludności żydowskiej, dzieje organizacji sportowych, oraz partii politycznych.

Książka bowiem "Żydzi w Sosnowcu" Jarosława Sobaszka i Łukasza Podlejskiego jest publikacją bardzo cenną, bogatą w informacje, w ważne daty, w mnóstwo nazwisk. Jednocześnie podane to jest w sposób ciekawy, zachęcający do przeczytania; dla nas, Żydów Zagłębia stanowi mały skarb. Nic więc dziwnego, że Zarząd Związku Żydów Zagłębia, w odpowiedzi na list jednego z autorów, Jarosława Sobaszka, odpowiedział listem podpisanym przez przewodniczącego, Abrahama Greena. W odpowiedzi tej czytamy m. inn.: "Książka jest bardzo ładnie wydana i zasili swą ciekawą, wieloaspektową treścią zasób wiedzy o żydowskim społeczeństwie Sosnowca, jednego z najważniejszych miast Zagłębia Dąbrowskiego.

Cieszy nas, że Pana wizyta wraz z p. Szyjkowskim w Izraelu, jako opiekunami zaproszonej przez nas grupy zagłębiowskiej młodzieży, pozostawiła tak cenne ślady i skierowała Pana zainteresowania na dzieje tej części ludności Sosnowca, którą hitlerowscy okupanci Polski niemal doszczętnie zgładzili. Nasz Związek Żydów Zagłębia gościł Panów i zagłębiowską młodzież najserdeczniej jak mogliśmy. Pański list przeczytaliśmy ze wzruszeniem. Książka o Sosnowcu zasługuje na oddzielną recenzję....."

Z trzech recenzji zawartych w książce - prof. dr hab. Joachima Liszki, dra Lecha Krzyżanowskiego i dra Kazimierza Gołosza, pragnę przytoczyć fragment z opinii dra Gołosza: "...Chodzi mianowicie o to, iż miasto budowały różne społeczności i na jego historię składa się także tworząca ją znacząca, mieszkająca tu diaspora żydowska. Niby wszyscy o tym wiemy, jednak współcześnie Żydzi zniknęli z naszej świadomości i zapomnieliśmy, iż tysiące ich zamieszkiwało w mieście. Sosnowiec powstawał jako miasto wielokulturowe i o tym trzeba wiedzieć i pamiętać. Bez pamięci o przeszłości nie istniejemy jako społeczeństwo i jako ludzie. Cel pracy jest zatem oczywisty. Przypomnienie obecności w Sosnowcu społeczności żydowskiej i Żydów w ogóle. Taki cel wart jest publikacji, bo wszystkim nam jest to potrzebne."

Jest godnym uwagi fakt, że w zbiorze ukaże się artykuł znakomitego znawcy sztuki żydowskiej, prof. zw. dr hab. Jana Samka z Krakowa, który opíše zabytki sztuki żydowskiej w naszym regionie.

Opracowanie nie pominie również tak ważnego zagadnienia jakim jest problematyka związana z cmentarzami żydowskimi. W artykułach dr Dariusza Rozmusa i dr hab. Leszka Hońdo jest mowa o dziejach cmentarzy zagłębiowskich jak i również zaszeregowanie nagrobków pod względem stylu, dekoracji architektonicznej i ornamentalnej, wreszcie przedstawień symbolicznych z ich właściwym rozwiązaniem (t.zn. odczytaniem znaczenia symboli). Dr hab. Leszek Hońdo jako znawca języka hebrajskiego podejmuje się także tłumaczeń niektórych napisów hebrajskich znajdujących się na cmentarzach żydowskich, które mają kapitalne znaczenie w poznawaniu religijności Żydów na terenie Sosnowca i pozostałych obszarów Zagłębia.

...Reasumując, książka przyczyni się do znacznego poszerzenia wiedzy o ludności, która w wyniku tragicznych wydarzeń okresu II wojny światowej uległa niemal całkowitej zagładzie na naszych terenach."

Związek Żydów Zagłębia przesłał organizatorom i uczestnikom konferencji list, w którym m.in. czytamy: "Cenimy wysoko inicjatywę Państwa, która łączy się również w określony sposób z naszymi dążeniami. Pragniemy bowiem wraz z utrwalaniem pamięci o przeszłości, przekazać nasze doświadczenia i wiedzę przyszłemu pokoleniom, celem upowszechnienia i kontynuacji.

Życzymy owocnych obrad."

## W dziesiątą rocznicę śmierci Ariego Ben-Tova

W dniach 24.04 - 07.05. br w Audytorium im. Weil w Kfar Shmariahu (tel. 09-9569430) otwarta będzie wystawa obrazów artysty- malarza Samuela Leitnera, poświęcona pamięci dra Ariego Ben-Tova bł.p.

Wśród eksponowanych prac artysta pokazuje również obrazy poświęcone jego rodzinnemu miastu - Będzinowi w Zagłębiu Dąbrowskim.

WTel-Avivie duże zainteresowanie wzbudziła w swoim czasie wystawa prac Samuela Leitnera, zorganizowana przy aktywnej pomocy Ariego Ben-Tova.

Uroczyste otwarcie obecnej ekspozycji w Kfar Shmariahu odbędzie się w dniu 23 kwietnia br. o godz. 19.00 w Audytorium Weil przy ulicy Hanotea.

Pochodzący z Zagłębia proszeni są o przybycie na uroczystość otwarcia wystawy, połączonej z uczczeniem pamięci Ariego Ben-Tova bł.p.

W dniu jud-tet b'siwan taf-szin-samech" waw ( wg. kalendarza gregor. przypada to w roku bież. 15 czerwca) mija 10 rocznica śmierci Ariego Ben-Tova bł.p.

Krótko przed swą nagłą śmiercią Arie opowiadał o dręczących go snach: ukazują mu się rodzice, którzy go przywołują.

Rodzice Ariego zostali wysłani na zagładę w dniu jud"tet-b'siwan taf-szin-gimel (wg. kalendarza hebrajskiego), w czerwcu 1943. Arie zmarł w tymże dniu i miesiącu w roku 1996.

Urodzony w Będzinie, stracił w czasie okupacji całą swoją rodzinę, rodzinę Hassenberg, a sam był więźniem Auschwitz. W Izraelu był przewodniczącym Związku Żydów Będzina. Po powstaniu Związku Żydów Zagłębia był jego pierwszym przewodniczącym. Aktywnie działał dla uwiecznienia pamięci Żydów Zagłębia, szczególnie Żydów Będzina.

## Nowa książka Anny Cwiakowskiej **NATAN GROSS**

Nakładem wydawnictwa Kontury, T.A. 2006 ukazała się nowa książka Anny Cwiakowskiej p.t. NATAN GROSS, poświęcona w całości postaci Natana Grossa, zmarłego w październiku 2005.

Autorka opublikowała w niej swoje publikacje o Grossie, pisane w ciągu blisko trzydziestu lat w dzienniku, potem tygodniku izraelskim w języku polskim "Nowiny Kurier".

Są to wywiady, artykuły, recenzje, reportaże.

Natan Gross bł.p. był twórcą znanym w kręgach kulturalnych w Izraelu, w Polsce i w polskich środowiskach emigracyjnych. Tworzył i działał w kilku dziedzinach: w filmie - jako reżyser, scenarzysta, producent, dokumentalista, historyk sztuki filmowej, Jest laureatem t.zw. Izraelskiego Oscara, nagrody przyznanej mu za napisanie, pierwszej w Izraelu, Historii Izraelskiego Filmu ("Haseret Haiwri").

Inną dziedziną jego twórczości była literatura i publicystyka literacka.

Jest autorem książek własnych, wydanych w języku heb-

rajskim w Izraelu i w języku polskim w Polsce. Był redaktorem wzgl. współredaktorem licznych ważnych publikacji książkowych w Izraelu, które zaopatrywał w obszerne, oryginalne i źródłowe eseje swego pióra. Był przez wiele lat krytykiem literackim, publikującym w prasie w języku polskim i hebrajskim w Izraelu.

Był poza tym niezwykle aktywnym inicjatorem, organizatorem i animatorem wielu imprez poświęconych kulturze, literaturze, sztuce malarskiej, sztuce filmowej.

Książkę Anny Cwiakowskiej o Natanie Grossie zamyka esej pióra pisarza Ryszarda Löwa, przewodniczącego Związku Pisarzy piszących po polsku (w Federacji Pisarzy Izraela), wydawcy, redaktora almanachu "Kontury".

"Książka ta - jak napisał - recenzent wychodzącego w Krakowie "Dziennika Polskiego" - jest bezcennym źródłem informacji dla wszystkich, których interesują polsko-żydowskie relacje."

## **Żydzi w Sosnowcu** **Historia niepełna**

Pragnę naszych Czytelników poinformować o bardzo ciekawej nowej książce, wydanej w Agencji Wydawniczo-Reklamowej "ADORE". W zielonej, lakierowanej okładce, z czterema fotografiami, które bez wątplenia od razu wyrażają stan aktualny w odniesieniu do tytułu.

Są to piękne zdjęcia z cmentarzy: trzy grupy starych, oraz odrestaurowanych nagrobków i jedna brama z tabliczką na sztachetach, że jest to obiekt zabytkowy, podlegający ochronie.

Tak to właściwie jest. Pozostały po nas tam, w niektórych miejscach tylko, stare cmentarze, zachowane wspólnym staraniem rozsianych po świecie zagłębiowskich Żydów i działających w Zagłębiu niektórych władz municypalnych, oraz wolontarnych organizacji społecznych.

Książka ta, której autorami są **Jarosław Sobaszek i Łukasz Podlejski** obejmuje swą tematyką nie tylko cmentarze, raczej mniej o cmentarzach, a znacznie więcej o życiu; o inicjatywach, działalności gospodarczej, naukowej, kulturalnej, o wielu dziedzinach życia sosnowieckich Żydów, w czasach gdy żyli. O tym, jak umierali i gdzie, w latach masowego umierania polskich Żydów, autorzy napisali dość obszernie. Ale nie tylko. Nie zapomnieli bowiem o tym, o czym przeważnie się w zapisach kronikarskich zapomina, mianowicie - o

## **Anna Cwiakowska**

próbach odrodzenia żydowskiego życia społecznego w tymże Sosnowcu po Zagładzie. Próbach podejmowanych desperacko przez nielicznych ocalańców, którzy wrócili do domów, lecz ich już nie zastali, ale z uporem pragnęli tworzyć, budować coś nowego na pożydowskich zgliszczach. Jak wiemy, z wielu przyczyn to się nie udało. Z satysfakcją moralną musimy jednak stwierdzić, że wspólnym wysiłkiem, żydowskim i polskim kontakty zostały po latach nawiązane, współpraca w dziedzinie utrwalenia w historycznej świadomości społeczeństwa w Zagłębiu wiedzy o tym, że od wieków, aż po hitlerowskie bestialskie ludobójstwo, żyli Żydzi i wspólnie z nieżydowską ludnością przyczyniali się w wielu dziedzinach do rozwoju całego okręgu, w nim ważnego miasta Sosnowca i że wpisali się na zawsze do dziejów Zagłębiowskiej Ziemi.

O tym głównie traktuje omawiana książka i chwała autorom za to, że zgromadzili takie mnóstwo szczegółowych informacji, bogactwo miejsc, dat, wydarzeń, oraz ludzi - ogromnie dużo nazwisk, nazw, faktografii, o sprawach wielkich, dużych i małych, nawet anegdotycznych.

Pragnę zwrócić uwagę czytelników na Kalendarium, od: "1694 - W aktach miasta Będzina pojawiają się pierwsze, znane z nazwiska osoby narodowości żydowskiej, zamieszkujące teren

---

## News and Events

---

### Heritage tour to Poland – summer 2006

August 18 – August 26

A heritage tour to Poland is planned for the summer of 2006 to include 4 days in Zaglembe region. We plan to visit various Jewish sites such as cemeteries, which have been restored. We will visit various commemoration sites where we will hold memorial ceremonies.

Those interested should contact:

The organization's center on Wednesday evening

Tel. 972– 3 – 5270919.

Or, Itzhak Turner. Tel. 972-3-6852213. 972-50-7484461

Or, Shimshon Jashewitz Tel. 972 - 54– 5469888

EM: j\_shimshon@hotmail.co.il

### Personal Commemoration

We remind you that in the Commemoration Valley in the Modiin Memorial Site, there are still places left for personal commemorations of family members that were killed in the holocaust. One engraved line of commemoration in black marble cost 150\$. Those who wish to commemorate their beloved ones can contact the organization.

### Who Knows?

On "Zaglembeier Zeitung" no. 16 that was issued on April 2003 an Article by Mr. Abraham Stone – Blumenstein was published. Stone was born in Niemce and now is a resident of the USA.

The Kaminsky family of Israel would like to make contact with Mr. Stone. If you have any information concerning Mr. Stone, please call Mattie Kaminsky. Thank you.

Tel: 972 -50 -5256803 EM: ronvmatan@012.net.il

### Traditional Hanukkah Ball

For almost 50 years Zaglembe world organization is holding a gala evening on Hanukkah in Tel-Aviv.

On December 26, 2005, the evening of the second candle of Hanukkah, our traditional ball was celebrated at Recital Halls. It was, as always, a unique opportunity to meet Zaglembians of all generations in a festive, warm and family-like atmosphere.

See you next year!



נשף חנוכה דצמבר 2005  
The Hanukkah Ball , December 2005

---

# Memories

---

## We Need You to Write Your Memories

By Bunny Iskov

Many of you know me as Larry Iskov's wife. Larry and I have been married for over 34 years and we have two children. I grew up in a family that included a brother, parents, grandparents, aunts, uncles and 11 cousins. The Holocaust was something that happened before I was born and something that did not affect my immediate family, or so I thought. My father was born in Canada. My mother, her parents and her four brothers emigrated from Poland to Canada in 1939, just a few months before World War Two began. They sailed on the last ship that allowed Jews to leave Eastern Europe.

It wasn't until I was a teen-ager when my mother confessed she had an older married sister with two children, all of whom perished at the hands of the Nazis. My mother also told me that she had aunts, uncles, cousins and grandparents that did not survive the Holocaust.

I have to admit that the impact of the Holocaust on my family is far different than the impact the Holocaust has had on every one of you. While Larry and I were dating, he told me he never knew his grandparents; most of his relatives were murdered in the Holocaust. I could not imagine my life growing up without my grandparents.

I view myself as a Jewish Canadian. I was born in Canada, but my first priority and devotion is to my Jewish identity. However, I am still proud to be a Canadian and grateful to live in a country, which my family also adopted under different circumstances.

I truly believe there isn't one Jewish person among us who hasn't lost someone as a result of the Holocaust. I truly believe, both Jewish survivors and Jewish Canadians, must work together to combat the alarming rise in anti-Semitism. Not only are there Arab terrorists, Neo-Nazis and White Supremacist Heritage Front groups ready and willing to annihilate every Jew in existence, but there are also Holocaust deniers.

Lowlife people like David Irving and Ernst Zundel write books and pamphlets and publish tens of thousands of them and distribute them to places of learning and post hate literature over the Internet to distort the truth and to encourage more and more individuals to hate the Jewish people.

As a Jewish Canadian, I found my way of combating Holocaust deniers and anti-Semites through writing poetry. Some of these poems have been featured in the Passover Literary Supplement of the Canadian Jewish News, as well as in non-denominational literary journals and anthologies. As well, through my own organization, The Ontario Poetry Society, I have been fortunate to be able to connect with a variety of people across the Province of Ontario, some of whom have never met a Jewish person before. Sometimes, a new "friend" will ask me a question about being Jewish. Sometimes, a new "friend" will ask me a question about the Holocaust.

I can only tell them what I have learned from you. However, I cannot share your personal nightmares, and I cannot share any intimate details of your lives before, during and after the war. These are things only you know and things only you can share. You may argue that lots of testimonies have already been given on videotape. But, where are those videos? They are in Archives, and only accessed and viewed by a select few. You may also argue that there are many books out there previously written by other Holocaust survivors. Those memoirs were written long ago and most of them are now out of print and hard to find.

The Executives of the Men's and Ladies' Divisions of the Zaglembier Society are aging. The future of the Organization is at risk, as is the future of every Jewish person in Canada and around the world.

We are and will continue to be, an endangered species and we must act now, together as a collective group, to inform and educate the public about the truth of the Holocaust and what it means to be a Jewish Canadian survivor. Certainly, the best way to share your life experiences before, during and after the Holocaust, is to publish your testimonies in a book which can be accessed through every library and placed in every school and educational facility across the country and abroad. History has a

way of repeating itself and the best way to ensure another Jewish genocide doesn't occur, is to perpetuate the memory and the truth of the last Jewish genocide through education and memorialization.

It is not only the responsibility of a select few who have and continue to devote their time to educating the public about the Holocaust through different Jewish groups. It is the responsibility of every Jewish person, whether a survivor, a second generation survivor, or a Jewish Canadian, like me. I know the power of the pen and I know the impact a powerful non-fiction book has upon the reader.

As an Anthology Editor, I also know how to put a book together and I know how to get a book published. It is at this time, I come to you to request your memoirs for an anthology of Holocaust survivor stories.

I am seeking short stories to be compiled in one collection. This collection will hopefully include the memoirs from you, as well as from the families of members who are no longer with us. Many of you may have spoken somewhere, in front of a group, relating your World War Two experiences. Perhaps you wrote down what you said on paper and perhaps you have those sheets folded away in a drawer in your home. Perhaps you have a computer or a typewriter at home and can type up your story or if not, have a grandchild who can type your story for you; or you can neatly print your own words on lined paper. Every story is unique and important and worthy of publication. In addition to these short stories, I would also be interested in featuring old photos, letters, diaries, and any other wartime documents you may have.

After the book is published, and the organization starts to collect monies from the sale of this book, the profits could be held in Trust for an Endowment to be used to financially assist University students undertaking Holocaust and Genocide Studies.

I know many of you are going to Florida very soon. There is no big rush for your contribution. You may take up to the end of June to send in your memoirs for the book. It would be a tragedy if the Zaglembier Society will one day only be known as a section of a cemetery.

I have a working title for our new book. It is "Around the Granite: The Chronicles of The Holocaust Survivors of The Zaglembier Society."

As a Jewish Canadian, and someone who is married to a second generation survivor, I feel it is also my responsibility to do whatever I can to spread the truth and keep the memories of the horrors of the last Jewish genocide alive, in order to ensure our future generations live in a world of peace, safety and respect.

We live in strange times. Everything can seem so good, so perfect, and then, out of the blue, a Jewish husband and father is knifed in the back on Bathurst Street; a Jewish household where a survivor lives has a huge Swastika painted on their front door; the Synagogue where I sometimes go to pray is vandalized; a Hebrew Day School is set on fire in a nearby Canadian city; and more than one Jewish cemetery, including Bathurst Lawn Cemetery, is desecrated.

The signs are here. They point out to me, that our existence is not secure anywhere, at any time. We must be vigilant and we must be united in fighting back. We all know there is no room for complacency. A false sense of security will leave everyone of us in a too vulnerable position in a world of hate.

Your memoirs can contribute to teaching tolerance and humanitarianism among the future citizens and future leaders of tomorrow. Over the years, as Larry's wife, I have come to embrace you as part of my extended family. We have shared simchas and sorrows. We have sung together, we have danced together and we have laughed and we have cried together. Now is the time to collaborate on an important project that will leave a legacy for future generations to learn from and to believe in.

If you need time to think about it, please remember that time is running out. Your memoirs are like gold and diamonds. They are both precious and valuable.

bunny@gil-ca.ca

By doing so, I would really love to see us keeping in touch with the second generation of our parents' friends from abroad. After all, we know and have to admit that, friends were all what left for them after the nightmare was over. Friends took over and became their families. Friends were the ones that went with them through hell and came out from it as people. And these friends were the only ones who knew so well their families and therefore helped in any way they could in times of sorrow.

With these strong ties I want us to continue.

We would like you to visit us whenever someone is in Israel. That goes also for a family Shabbat dinner, whenever someone is visiting and wants to meet one with a very similar background (parent's home town), whenever a child is here. Whenever anyone wants or need anything to do with Israel which we can help. Or just simply wants to say Shalom!

In addition, we recently learned that our activities are somehow different from the ones you have. I know that my friends here will love to hear what you do (and maybe even learn a thing or two). If you would like to hear more about us, drop us a line and we will gladly oblige.

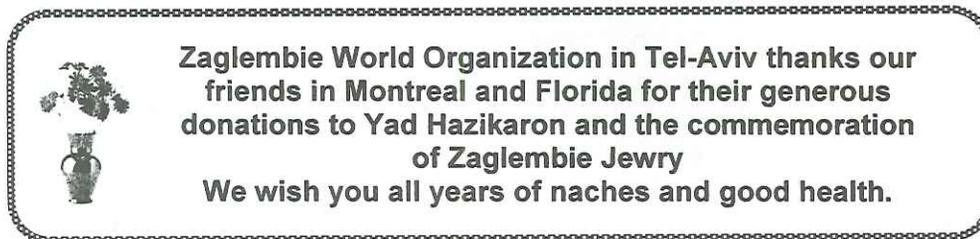
In the meantime, here is a very brief summary of our activities:

- The Organization's club located on 23 Frishmann St. in Tel Aviv is open on Wednesdays between 4:00 to 7:00 P.M. for meetings and visitors from Israel and abroad.

- On New Year's Eve and Passover we convene at the club for a toast and blessing.
- During Sukkot a navigation excursion is held in remembrance of Captain. Gal Lev-Ran (a Zaglembe survivor's grandson). This event is held in association with the I.D.F at the Moddin Memorial site and its surroundings.
- For decades we have held a ball during Hanukah, which is a chance to meet friends and have fun.
- During Tu Bi'Shvat all the generations get together, at the Modi'in memorial site, plant trees and hold a Tu Bi'Shvat Seder.
- Every year the Organization has a "Roots Journey" to Zaglembe and Aushwitz (where most of the Zaglembe Jews perished). These excursions are open to members of all three generations.
- Lectures and workshops are also held for members, as well as trips to museums that deal with the subject of the Holocaust and memorializing.

#### Shalom Velehitraot (See you )

Ayala Avidov- Schlesinger - Second Generation of Zaglembien  
My e-mail: Ayala@Avidov.Com  
My Address: 15b. Harav Nissim St. Raanana 43228  
Home Phone: 09 - 7480518 Mobile Phone: 052 - 4575245



### Thornhill singer preeminent interpreter of Holocaust songs

By Rick Kardonne, *Tribune Correspondent*,  
*The Jewish Tribune* - Oct. 27, 2005

THORNHILL- Probably the world's most prominent and authoritative singer of songs from the Holocaust, Thornhill's Jenny Eisenstein, was the star performer at one of Israel's most significant events this past spring commemorating the 60<sup>th</sup> anniversary of the liberation of the Nazi death camps: the Yom Hashoah Memorial Service and Yzkor for Zaglembe Martyrs, held at Modi'in, the home of the Maccabees.

Zaglembe is the province in southwest Poland where Eisenstein was born and raised, prior to her incarceration first in Auschwitz and then in Bergen-Belsen. While she grew up in Bendzin, the better-known cities in Zaglembe are Katowice and Sosnowiec. Being close to the former German state of Silesia, Zaglembe, with a large and culturally thriving Jewish community, was one of the first Polish areas to be decimated by Hitler's Blitzkrieg in 1939, resulting in the mass murder of most of its Jews.

Modi'in, just north of the Jerusalem-Tel-Aviv highway, was chosen as the memorial site to epitomize the destruction of Zaglembe Jewry, which epitomized the murder of Europe's Jewry a whole by Nazi Germany.

The speakers included Yitzhak Herzog, minister of construction and housing; Modi'in Mayor Moshe Spector; and Abraham Green, chairman of the Zaglembe World Organization. The former IDF Chief Cantor Arie Braun conducted the memorial service. Music was provided by the Police Orchestra, led by one of Israel's most esteemed pops-orchestra conductors, Menashe Levran. But the highlight of this event was Jenny Eisenstein's performance.

Among the songs she sang were: SHTILLE by Shmerke Kaczerginski and Alexander Walkovsky, a living Holocaust survivor who wrote this song when he was 11 years old, and THE ZAGLEMBIE SONG whose author is unknown. But perhaps the climax was her stirring rendition of Hirsh Glick's epic march-anthem of Holocaust resistance, ZOG NIT KEYNMOL, whose English-language translation was written by Canada's Jerry Gray of Travelers folk singing fame. The large audience sang along with her.

Eisenstein said, "this was a very emotional performance in the valley of the Maccabees. In this valley, there are rough, raw stones of remembrance, surrounded by a huge wall of black marble, with the letters of names of the victims, inscribed in

white. Above the wall are towering gold Hebrew letters which spell: Zachor".

The Zaglembe memorial was not the only 60<sup>th</sup> liberation commemoration concert performed by Eisenstein. On May 8, she performed in Tel Aviv with one of the Israel's best-known singers, Moti Giladi. In transit to Israel, she performed at the site of the Bergen-Belsen death camp in Germany; and event attended by high-ranking German government dignitaries; and also in Atlantic City.

This latest round has been only one of a multitude of concerts throughout the years, which Eisenstein has given worldwide, beginning in her adopted home city of Toronto. She performed the world's very first concert of Holocaust songs and commemoration of the Warsaw Ghetto Revolt in Toronto's Arbeiter Ring building in 1950. Since then, her legacy of performances has included such highlights as being only one of three performers (the other two being Chava Alberstein and Thodore Bikel) at the 1983 Holocaust reunification at the Washington Mall, over which President Ronald Reagan presided; the 1984 World Gathering of Combatants in Jerusalem, and performances not only with Israel's late master satirist-raconteur Shimon Dzigan, but also for Andrej Szpilman, the son of Wladyslaw Szpilman, the pianist who was portrayed by Oscar winner Adrian Brody in the Roman Polanski film, THE PIANIST.

She has performed for many Toronto Jewish organizations and for many south Florida Jewish organizations, where she winters in Hallandale. She has also performed frequently on Toronto campuses. She quoted one York University student who told her, after hearing her in concert: "I don't speak Yiddish but I never knew that we had such powerful literature".

Throughout all of her many concerts, Eisenstein, who constantly researches often obscure scores of Holocaust songs, conveys a spirit not of doom and gloom but of triumph over adversity.

"I have a Zionist background, and I have been a devoted Zionist all my life", she proclaimed. In that vein, she regards her songs as "a celebration of life: the legacy of our people through our songs", and she fervently hopes to continue to perform these songs in many venues, both in Toronto and elsewhere, in the future.

## Dear friends and fellow Zaglembians,

This issue of the Zaglembe Newsletter is proud to present articles on four recently published books: David Klayman's and Miriam Kipper's books about their experiences during the war years, the book by Anna Cwiakowska a member of our editorial board – in Polish, on Nathan Gross, and the book by Jarosław Sobaszek, serving today as a teacher in one of the gymnasia in Sosnowiec, and Łukasz Podlejeski. The book tell the story of the Jews of Sosnowiec from their beginnings in the area until their annihilation in the Holocaust. (Mr. Sobaszek visited Israel in 1999 with a delegation of high-school students from Poland, as our guests.)

These books join a prestigious list of research books and memoirs that have been written in Hebrew, Yiddish, Polish and English on Zaglembe, its cities, villages, Jewish communities and residents. Included in the pages of this newsletter is a list of books written in Hebrew and Yiddish by members of the Zaglembe community and other authors. Our next issue will feature books published in other languages, books that relate the story of the Zaglembe communities and what happened to them during the Holocaust.

Even though many books have been written about the Jews of Zaglembe, I firmly believe there is need for more. In my opinion, every single one of us as survivors has not only the privilege, but also the obligation to tell and write his or her life story. If this is difficult for you, then please do not hesitate to request assistance from your children, grandchildren or other family members to put your thoughts on paper. Fellow survivors, in Israel and abroad, let us remember, time is of the essence and the sooner we tackle it, the better.

\*\*\*

And talking about putting our stories in writing...

Some time ago the diary of Rutka Lasker, a young girl, was discovered in Bendin. In it she recorded what her eyes saw and her ears heard in 1942 and 1943, the steps taken against the Jews and the Akzies. Rutka, together with her family, was sent to Auschwitz, where she perished. You can read about her in the article by Menachem Lior.

In Poland, and especially in the region of Zaglembe in the Śląsk Province, the discovery of the diary was covered in all the media and received with great interest. The Bendin Municipality will publish the diary in Polish in the near future. We talked with Rutka's family and with officials from Yad Vashem and are working on having it published in Hebrew and in English. And as for the actual diary, we hope to find a way to bring it to Yad Vashem in Jerusalem to be preserved for posterity.

\*\*\*

Dear friends, this newsletter strives to bring as much updated information as possible about the Jews of Zaglembe in Israel and around the world, but that is not our sole mission; the newsletter also includes articles on Zaglembe Jews during the war and material on its kehilot (communities) since their inception. Once again, I am calling upon all of you, in Israel and abroad, to send us material about our illustrious past and we will make every effort to publish it.

\*\*\*

We wish the Jews of Zaglembe in Israel and through out the world a happy and kosher Passover

**Abraham Green**

## The Diary of Rutka Lasker

By Menachem Lior (liwer)

About two months ago Adam Szydłowski, one of the leaders of the "Yona" organization in Bendin contacted me and told me that a diary of a young Jewish girl, Rutka Lasker, was recovered in Bendin. The diary had been hidden away for some 63 years with Stanisława Spińska, an 82-year-old Polish woman who had been entrusted with it by Rutka. Mrs. Spińska's nephew convinced her to reveal the diary and that is how it came into Adam Szydłowski's possession.

As a child I had known a girl by the name of Rutka Lasker and in order to verify that it was the same person I asked Adam for information about her parents. Adam sent me several names including Dvora (nee Hampel) and Yaakov Lasker that matched the information I have about the family. I began to research what had happened to the family. I met with Linka Gold in London and it turns out that she was a classmate of Rutka. As far as she could recall Rutka's father survived the war.

I continued my search in Israel and remembered that my daughter Yael taught the grandson of the late Mordecai Hampel and that is how I came to meet Dalia Mercazi, Mordecai's daughter. I found out that Dvora, Rutka's mother, was Dalia's aunt (her father's sister). Dvora and Yaakov Lasker had two children, Rutka and a son named Yoachim. I also learned that Yaakov Lasker immigrated to Israel after the war, remarried and had a daughter in Israel called Zehava. The next step was to find Rutka's half-sister (on her father's side), Zehava. With Dalia's help I was indeed able to locate Zehava. I called her and told her of the discovery of the diary.

### Rutka Lasker 1929 – 1943

Rutka was born in 1929 to Dvora (Dorka) (nee Hampel) and Yaakov Lasker. Rutka had a younger brother named Yoachim-Henyosh and the family lived in Bendin. The father, Yaakov

Lasker, had been a pioneer in his youth and immigrated to Israel in 1917 as one of the "Bendin's Five" – the precursors of the Third Aliyah. A few years later he became ill with malaria and typhus and had to return to Poland, where he married Dorka. They planned to return to Israel together.

Rutka was a pretty and talented girl who attracted the attention of those around her. Her mother Dorka had family in Israel, her parents and her brother Mordecai. Dorka would send them photos of her children, thus pictures from their childhood remained.

Rutka and her entire family were sent to Auschwitz in August 1943 when the ghetto was destroyed. Rutka, her brother Henyosh, and her mother were sent directly to the gas chambers. Her father Yaakov was transferred to a labor camp in Auschwitz, where he survived for several months until he was transferred to Sachsenhausen ill and in extremely poor physical condition (almost a "Muselmann"). In this camp the Germans gathered forced laborers, requiring them to counterfeit foreign currency for purposes of destroying the American and British economies. That is how Yaakov Lasker survived the war.

After the war Yaakov Lasker came to Israel, married Chana Wiener and had a daughter, Zehava. Until the age of 14 Zehava had no knowledge of her father's pre-war family, neither about his children nor his wife, all murdered in Auschwitz. At the age of 14 she saw a photo of Rutka as a child and asked her father who was the girl that looked so similar to her. At first her father refused to answer, but after Zehava's pleas he told her about his family before the war and that the girl in the photo was her sister, Rutka, who perished in Auschwitz. Zehava was deeply affected by the story and when she married Avigdor Shertz and had a daughter, they named her Ruth after the sister she had never known.

**Shalom Haverim!** February 28, 2006

Many times I wanted to sit down and write you these lines. But, somehow the notion that I'm "wasting my time" kept crawling in. The fear that no one will read this or will show any interest in what I have to say has prevented me from acting on my feelings and convey to you my thoughts.

While meeting two dear people who visited us lately (Mrs. Eddie and Mr. Jeff Cymler) I made the decision that someone ought to break the ice and be the first one to jump head first. So here I am doing just that.

Hello Dear Friends!

My name is Ayala Avidov – Schlesinger. Born to parents from Zaglembe (Mom from Sosnowiec, Dad from Bendzin), who are holocaust survivors. Both are alive and well - thank God.

Throughout my childhood years, as far back as I can remember, I went with my parents to various functions done for and by the Zaglembe organization. As I'm sure many of you did too. Now it is our "turn" to lead and safe keep this organization to the next generation.

## Zaglembie Newsletter – "Zaglembier Zeitung"

Mrs. Helen Hecht, originally from Strzemieszyce, who lives in Hallandale, Florida asked to subscribe to the Zaglembie Newsletter – Zaglembier Zeitung. Of course, we happily fulfilled her request and added her to the paper's subscriber list. It will be delivered to her home, as is done for all our subscribers.

The Zaglembie Newsletter is published twice yearly, at Passover and Rosh HaShanah, and serves as a vehicle for conveying information about the goings on of people from Zaglembie in Israel and abroad, as well as about life in Zaglembie during the Holocaust period. We are again appealing to our friends around the world to contribute material in Hebrew, English, Polish or Yiddish for the paper.

About the paper's circulation:

We distribute approximately 1,500 copies of the paper in Israel to our fellow Zaglembians and another 300 copies to people and organizations involved in Holocaust-related matters. However, the picture is quite different on the global scene, since, unfortunately, aside from our friends in Toronto, we do not have an updated list of former Zaglembians. This is the reason we have decided to switch to a direct distribution system. Therefore, I am calling upon all former Zaglembians worldwide to send us their personal details: Name, address EM and telephone number, along with any information relevant to their Zaglembie origins (former name, Zaglembie town of residence, etc.). The newsletter will then be mailed out directly to them.

We also must ask our friends to share in the cost of publishing and distributing the paper. Even though all the dedicated editorial board members work as volunteers on the paper, and are deserving of every praise, additional costs factor into its publication, such as graphics, printing and mailing – all carried out by external parties, at full cost.

Anyone interested in receiving the paper abroad is kindly requested to send his or her details to: Zaglembie World Organization, 23 Frishman St. 63561 Tel Aviv, Israel  
Or by Fax: 09 – 7564543. Or by EM: rinakahan@yahoo.com

Thanking you in advance for your cooperation.

Zaglembie world Organization is honored to invite you to  
**Yom Hashoa Memorial Service**  
**Yizkor for Zaglembie Martyrs**

The ceremony will take place at Yad Hazikaron in Modiin  
On Tuesday, April 25th 2006 4p.m.

## ברכות לבקורות לרואי אופנהיים

על קבלת פרס למנצח צעיר ע"ש מאסטרו ריקרדו מוטי במכון וייצמן בנובמבר 2005.  
הפרס מיועד לקדם מצוינות בניצוח ולאפשר למנצחים צעירים ללמוד לתואר שני באקדמיה למחול ומוסיקה בירושלים.  
רועי הוא הישראלי הראשון שזכה בפרס נכבד זה.  
אנו מאחלים לרועי הצלחה בהמשך דרכו.  
ברכות לרועי, והרבה נחת להורים דיצה ושלמה ולסבתא רבקה מונובץ משצמישיץ.

ארגון יוצאי זגלמביה, ההנהלה והחברים

## עשור לפטירתו של אריה בן-טוב



בתאריך 24/4 – 7/5 תתקיים תערוכת ציורים של הצייר שמואל לייטנר לזכרו של אריה בן טוב ז"ל. התערוכה תוצג לקהל באודיטוריום ע"ש וייל בכפר שמריהו (טל: 09 – 9569430).

בין ציוריו של לייטנר מצויים ציורי עיר הולדתו בנדין. לפני שנים התקיימה תערוכה של שמואל לייטנר, אשר אריה בן טוב עשה רבות לפתיחתה ולהקמתה.

התערוכה תפתח ביום ראשון 23 באפריל 2006 בשעה 19:00 באודיטוריום וייל ברחוב הנוטע בכפר שמריהו.

אנשי זגלמביה מוזמנים להשתתף בפתיחת התערוכה ולכבד את זכרו של אריה בן-טוב ז"ל.

אריה נולד וגדל בבנדין ובתקופת השואה איבד את כל משפחתו, משפחת הסנברג, והוא עצמו עבר את אושוויץ ושרד.

אריה שימש כיו"ר ארגון בנדין ועם הקמת ארגון יוצאי זגלמביה שימש כיו"ר הראשון של הארגון ופעל רבות להנצחת יהדות זגלמביה ובמיוחד יהדות בנדין.

ייט בסיוון תשס"ו הוא יום השנה ה-10 לפטירתו של אריה בן טוב. זמן קצר לפני פטירתו, סיפר אריה על חלומות הפוקדים אותו ובהם נגלים לו הוריו הקוראים לו.

ייט בסיוון תשי"ג, ה-22 ביוני 1943, הוא גם היום בו נשלחו הוריו להשמדה.

הארגון העולמי של יוצאי זגלמביה מתכבד להזמין

## לעצרת זיכרון לשואה ולגבורה

### ולטקס התייחדות עם קדושי זגלמביה

ביד הזיכרון שביער מודיעין (ליד מבוא מודיעים)

ביום שלישי כ"ז בניסן תשס"ו – 25 באפריל 2006 בשעה 16:00

דברים:

מר רוני בר-און – שר התשתיות הלאומיות  
גב' הילה גרסטל – שופטת בית המשפט המחוזי תל-אביב  
מר אברהם גרין – יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה

תפילת האזכרה:

החזן הצבאי הראשי לשעבר מר אריה בראון

תכנית אומנותית:

מקהלת "קולות העיר"

קטעי קריאה - דור ההמשך ליוצאי זגלמביה

אוטובוסים לרשות הנוסעים יוצאים:

מת"א – תחנת הרכבת ארלוזורוב, ליד מסוף אל-על, בשעה 14:45  
מחיפה – עפ"י תיאום עם נציגי הנהלת הארגון בחיפה

## חג פסח כשר ושמה

מאחלים  
הנהלת הארגון ומערכת  
עלון זגלמביה



**Happy and Kosher**  
**Passover**

Zaglembie World Organization

המערכת: אברהם גרין, אלתר ולנר, אשר ניצני, אנה צ'וויאקובסקה, יונה קובו-קוטליצקי, הדסה קנטור  
חנית רייטר-גיטלר, עריכה גרפית והדפסה: דפוס קוניאק

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, פרישמן 23, ת"א 63561

מס' החשבון של ארגון קהילות יוצאי זגלמביה: בנק לאומי בת ים סניף מס' 861 חש' 33938/34

Zaglembie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel  
For contributions: Bank Leumi of Israel, Branch No. 861, account No. 33938/34  
yonakobo@netvision.net.il